

Załącznik do Uchwały Nr

Rady Miejskiej w Dobrzanach

z dnia

G M I N A D O B R Z A N Y

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2024 - 2027

Opracowanie:

VERBUM - W.G.W

Szczecin 2023

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 3
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 7
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 8
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrzany	s. 20
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrzany ..	s. 42
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrzany ustanowienia prawne	s. 65
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Dobrzany	s. 70
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrzany	s. 77
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzany	s. 80
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 88
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 89
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 90
12. Załączniki (wykazy)	s. 97

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Dobrzany poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Kolejną edycję Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzany na lata 2024 – 2027 („GPONZ 2024-2027”), opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Dobrzanych, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie i Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które są przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego¹.

W przygotowaniu niniejszego programu (podobnie jak przy wcześniejszych edycjach)) korzystano z „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami” opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (ob. Narodowy Instytut Dziedzictwa) w Warszawie w 2008 roku.

¹ Uchwała Nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 października 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593).

Główne materiały wykorzystane przy tworzeniu „**GPONZ 2024-2027**”:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021–2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2021 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), oprac. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r.².
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”)³.
4. Aktualizacja „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Dziedzictwo i krajobraz kulturowy. Projekt ochrony. oprac. BDZ, 2009 r.
5. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnionych w „Studium zasobów i stanu zachowania wartości kulturowych...”), oprac. BDZ 2010.
6. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dobrzany z 2002 r.⁴, ze zmianami (aktualizacje).
7. Studium Wartości Kulturowych gminy Dobrzany, oprac. W. Wiłek, BSiDK 2000 r.
8. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzany na lata 2020-2023 oprac. Jakub Danielski 2020.
9. Zasób archiwalny Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie – dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa (kościół, zespoły folwarczne, rezydencje, cmentarze, i inne).
10. Opracowania studialne – strona www. UM w Dobrzanych.
11. Bieżąca konsultacja z UG Dobrzany.

² Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

³ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr XXVII/220/02 Rady Miejskiej w Dobrzanych z dnia 07 listopada 2002 r.

Bibliografia

- Barran F., *Städte – Atlas Pommern*, Rautenberg 1989.
- Berghaus H., *Landbuch des Herzogthums Stettin von Kammin Und Hinterpommern*, Th. II. Bd. IV, Stettin 1868.
- Biranowska-Kurtz A., *Odbudowa i przebudowa Dobrzany – dzieło Dawida Gill`ego*, „Ochrona Zabytków”, 2006, nr 4, s. 23-32.
- Brüggemann L.W., *Ausführliche Beschreibung des gegenwertigen Zustandes Königl. Preussischen Herzogthums Vor- und Hinterpommern*, Th. II, Bd. I, Stettin 1784.
- *Gemeinden und Gutsbezirke der Provinz Pommern und ihre Bevölkerung*, Berlin 1874.
- *Güter - Adressbuch für die Provinz Pommern*, 1892, 1928, 1939.
- Hinz J., *Pommern Wegweiser durch ein unvergessen Land*, Manheim 1988.
- *Katalog Zabytków Powiatu Stargardzkiego*, red. M. Majewski, t. 1-2, Stargard 2010.
- Knack F., *Burg Saatzig, Jacobshagen und die Pommerschen Koloniegründungen Friedrichs des Grossen Graebnitzfelde und Constantinopel*, Hildesheim 1912;
tenże, Festschrift 1336-1936, 600Jahre Jacobshagen, zugleich ein geschichtlicher Beitrag zur Heimatkunde des Kreis Saatzig in Pommern, Greisfald 1936.
- Majewski M., *Gmina Dobrzany. Katalog Powiatu Stargardzkiego*, Stargard 2013.
- *Matrikeln und Verzeichnisse der Pommerschen Ritterschaft vom XIV bis das XIX Jahrhundert*, hrsg. R. Klempin, G. Kratz, Berlin 1863.
- Lemcke H., *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Stettin, Kreis Saatzig*, Hf. V, Stettin 1908.
- Radacki Z., *Średniowieczne zamki Pomorza Zachodniego*, PWN 1976 r.
- *Verzeichnis sämtlicher Ortschaften der Provinz Pommern*, Stettin 1928.

Zastosowane skróty:

- AZP** - Archeologiczne Zdjęcie Polski
BDZ - Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ - Gminna ewidencja zabytków
GPR - Gminny Program Rewitalizacji
JST - Jednostki samorządu terytorialnego
MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP - Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID - Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK - Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ - Gminny Program Opieki nad Zabytkami
PPONZ - Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWZ 2020 - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
SKZ - Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWZ - Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUiKZP - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
t.j. - tekst jednolity
UMWZ - Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
„ustawa o oziomz 2003” – Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
WEZ - Wojewódzka ewidencja zabytków
WPONZ - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ZWKZ - Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 951), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (**burmistrz**, prezydent miasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy / **Rady Miejskiej**.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Reasumując - podstawowym celem sporządzenia i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest ww. ustawa z 23 lipca 2003 r. – o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 951, zwana dalej „ustawa o oozonz 2003”), w której określono m.in. przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021, poz.56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku,

wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicje i określenia według art. 3 „ustawy o ochronie zabytków i zrewaloryzacji zabytków z 2003 r.” brzmią:

- **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek ruchomy** - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisaniu tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ochronie 2003”, który wskazuje, że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi;
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
 - dziełami architektury i budownictwa;
 - dziełami budownictwa obronnego;
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1479);
 - instrumentami muzycznymi;
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
 - cmentarzyskami;
 - kurhanami;
 - relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne – nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ochronie 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie zabytków nieruchomych podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2022 r, poz. 503) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ochronie 2003”. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o ożionz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „ustawą o ożionz 2003” zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan ich zachowania (art. 6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach

„Ustawa o ożionz 2003” precyzuje w art. 18 ust. 1., iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- ❖ strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- ❖ planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- ❖ analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- ❖ decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez:

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji,
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń. Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminna ewidencja zabytków („GEZ”)

Zgodnie z **art. 21 „ustawy oozionz 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy oozionz 2003” wójt** (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

„GEZ” nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy oozionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;

- obowiązek uwzględniania „GEZ” w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych (art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania „GEZ” w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19, 1.2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !

Zmiana „ustawy o ożionz 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁵ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość **udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.**

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy „**GEZ**” uchwalonych przed wejściem w życie ww. rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślenia z zasobu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ożionz 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ).

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczo-doradczy. Przy GKZ działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniodawczy.

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczy.

Zmiany w „ustawie o ziozn 2003” wprowadzono (dotychczas) 27 razy.

W latach 2017–2023 uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz.U. poz. 397);
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. poz. 774);
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887);
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz.U. poz. 1505);
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. poz. 1887);
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379);
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60);
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. poz. 1086);
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1595).

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych – do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 – „ustawa o zionz 2003”). Powołany został (art. 83b – „ustawa o zionz 2003”) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**⁶, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81.1. „ustawa o zionz 2003”)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz.U. z 2018 r. poz. 10), **w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;**
- ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. poz. 1669);
- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 1287);
- ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;

⁶ Patrz raport NIK, s. 9 – <https://www.nik.gov.pl/plik/id,25591,vp,28358.pdf>.

- ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (DZ.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 782).

W 2021 roku wprowadzone zmiany dotyczyły m.in.:

- wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości);
- uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

W 2022 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

30 maja 2023 r. ogłoszono nowy tekst jednolity ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2023, poz. 951). Zmiana uwzględnia wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2023 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 5, pkt. 3).

Trybunał Konstytucyjny orzekł:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy.

Art. 7, ust.1. ustawy o samorządzie gminnym z 1990 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 559 ze zm.) określa zadania własne gminy następująco: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń

sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;

- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (pkt. 9);
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów (zabytki techniki) oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni zabytkowych cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

Inne istotne uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2022, poz. 503 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2351 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1973 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2022, poz. 916 ze zm.), uwzględnia ochronę cech charakterystycznych danego krajobrazu, a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe.
- ✓ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1947).
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1899 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2020, poz. 194).
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1038 ze zm.).

- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. 2021, poz. 2373 z późn. zm.). Na mocy ww. ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. ustawa krajobrazowa (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Ustawa nakłada na władze samorządowe województwa obowiązki w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.
- ✓ Ustawa z dnia 07 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 1688).

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DOBRZANY

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju, z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie

różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**

przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**

(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

❖ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol ten, zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14.05.1954 r.).

Zgodnie z art. 12 „ustawy uoozionz 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

❖ STRATEGIA NA RZEC ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 - z perspektywą do 2030

(Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., Monitor Polski z 2017 r., poz. 260).

W zapisach Strategii, w punkcie 4. „Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)”.

Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/ Dziedzictwo/ Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

❖ KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁷

Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060.

„KSRR 2030” zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030⁸.

❖ KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI, zwany dalej „KPOZionZ” 2019–2022

(przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. został zrealizowany).

Nowy „KPOZionZ” na latach 2023-2026 jest w trakcie procedowania, przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dn. 01.12.2023.

⁷ <https://www.mii.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

⁸ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

W założeniach najważniejszymi celami Programu są:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

❖ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. , Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłącznie określone praktyki danej grupie, lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamentsy pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);

- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne; i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

❖ **KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA**

(Uchwała Rady Ministrów z dn. 14 czerwca 2022 r.)

14 czerwca 2022 r. Rada Ministrów przyjęła uchwałę ws. Krajowej Polityki Miejskiej 2030. Ma ona na celu wspieranie zrównoważonego rozwoju miast, poprawę zarządzania nimi oraz tworzenie dogodnych warunków życia mieszkańców. Jej zadaniem będzie integrowanie i koordynowanie polityk publicznych, które w różnym stopniu dotyczą miast i obszarów miejskich.

Dokument ten określa pożądane kierunki działań oraz proponuje rozwiązania prawne i organizacyjne. Mają one służyć realizacji wizji rozwojowej polskich miast i obszarów funkcjonalnych oraz celów określonych w Polityce.

Wśród wyzwań Krajowej Polityki Miejskiej 2030 znalazły się m.in.:

- problemy suburbanizacji i ładu przestrzennego,
- współpraca w miejskich obszarach funkcjonalnych oraz wzmocnienie zdolności rozwojowych miast,
- jakość środowiska przyrodniczego i działania adaptacyjne wobec zmian klimatu,

- mobilność i bezpieczeństwo ruchu drogowego,
- promocja działań społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb mieszkaniowych.

Partnerami w realizacji celów Krajowej Polityki Miejskiej 2030 powiązanych z zasadami rozwoju miejskiego będą przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego, organizacje zrzeszające mieszkańców, przedsiębiorców i innych interesariuszy rozwoju miejskiego, a także podmioty ze sfery pozarządowej, biznesu, nauki i kultury.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

❖ STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („SRWZ 2030”) do roku 2030

(Przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego).

„SRWZ 2030” wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty, jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania, jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030⁹.

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

❖ REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO na lata 2021-2027 (obecnie trwają prace nad przyjęciem RPO WZ 2021-2027)

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Wsparcie pochodzące z Programu koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo. Celem strategicznym Programu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym

⁹ <http://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>.

wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych (wersja z sierpnia 2021 roku)” wskazał m.in. priorytet 5: PRZYJAZNE MIESZKAŃCOM POMORZE ZACHODNIE zawierający cel szczegółowy (VI) – wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. W komentarzu podkreślono, że:

„Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu. Wyzwaniem w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związanym również z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej regionu, jest poprawa stanu zabytków”.

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO, zwany dalej („PZPWZ 2020”)**

(Przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.)

UWAGA: W 2020 r. nastąpiła aktualizacja Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 24 czerwca 2020 roku)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2020” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiając jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie¹⁰, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. Opracowanie to wskazało **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

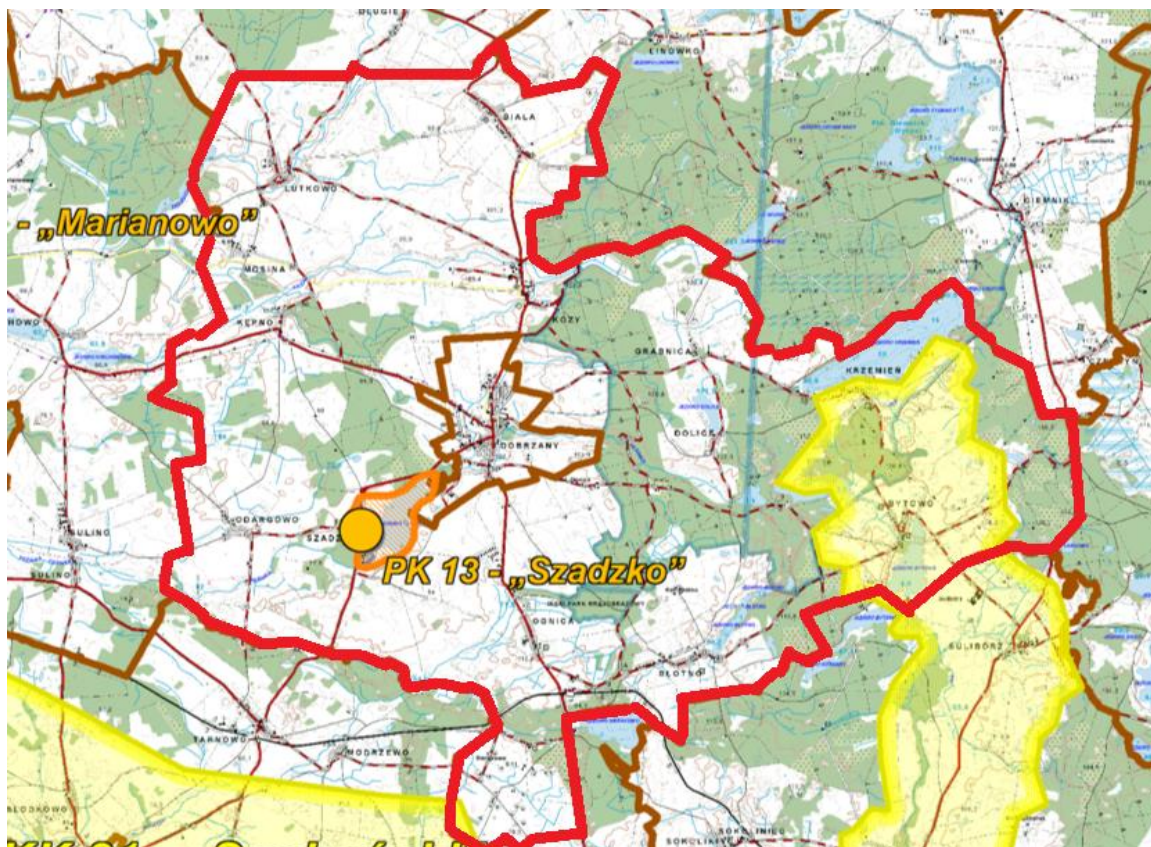
W „PZPWZ 2020” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (**OKK**) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹¹. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

¹⁰ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; opracowanie powstało w 2010 r.

¹¹ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2020.*, s. 136 - 139.

Wschodnia część gminy Dobrzany znajduje się w granicach **OKK 6 „Dolina Iny”**, który obejmuje tereny wzdłuż rzeki Iny, na południe do Recza, dalej na zachód do Stargardu z szeroką na ok. 2 km doliną rzeki, od Strumian do Goleniowa rzeka płynie przez lasy wąską i krętą doliną, a od Goleniowa do Inoujścia rozlewa się kanałami do dolnej Odry.

! W opisie wartości kulturowych i przyrodniczych OKK 6 ograniczono do obszaru gminy Dobrzany

Walory kulturowe

Rzeka Ina ze swoimi dopływami była jednym z ważniejszych czynników rozwoju leżących w jej dorzeczu terenów. Połączenie z Bałtykiem przez Odrę sprawiło, stanowiła szlak żeglugowy, dzięki któremu w XIII w. rozwinęły się miejskie ośrodki. Obecnie cywilizacyjną rolę rzeki dokumentują zespoły staromiejskie, zabytkowe budowle i urządzenia hydrotechniczne, np. młyn w Bytowie (gm. Dobrzany). Do dzieł hydrotechnicznych należą także systemy kanałów melioracyjnych (budowany od XVIII w.) pomiędzy Reczem i Stargardem oraz dalej do ujścia rzeki.

Poza dziedzictwem związanym bezpośrednio z rzeką i jej dopływami na tym obszarze spotykamy wsie o zachowanych układach sięgających średniowiecza, z zabudową zagrodową z XIX - pocz. XX w. (np. Bytowo), rezydencje lub ich pozostałości z parkami (np. Bytowo).

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar o zróżnicowanej rzeźbie i krajobrazach: w górnym biegu rzeki malowniczy krajobraz wysoczyzny morenowej poprzecinanej dolinami rzek, wąwozami i jarami, łagodnie pofalowane równiny z otwartymi widokami w środkowym biegu (Suchań - Stargard), lasy Puszczy Goleniowskiej i równinna dolina poprzecinana rowami melioracyjnymi na zachód od Goleniowa.

W dolinie Iny wyznaczono obszary ochrony siedlisk: „Dolina Iny koło Recza” (obejmuje dolinę rzeki Iny na odcinku pomiędzy Reczem, a drogą Suchań – Piasecznik), „Goleniowska Dolina Iny”.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 06 „Dolina Iny”

Ochrona krajobrazu

- uczytelnienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych,
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych na obszarach wiejskich w nawiązaniu do dawnego zagospodarowania (wykorzystanie miejsc posadowienia młynów i in.),
- zakaz lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal przemysłowych, magazynów), wieloprzestrzennych (np. budowa nowych zespołów mieszkalnych), dominant wysokościowych (np. maszty, wieże elektrowni wiatrowych).

Ochrona układów przestrzennych

- zachowanie formy historycznych układów miejscowości poprzez regulację w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad ochrony.

Ochrona zabytkowych obiektów

- ochrona zachowanych elementów historycznego urządzenia Iny i jej dopływów poprzez wpis do rejestru zabytków oraz zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ochrona relikwii osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (np. grodzisko w Krzemieniu, osada i cmentarzysko w Bytowie) i ich otoczenia oraz zapewnienie ekspozycji

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Inie organizowane są spływy kajakowe, jednak stopień trudności (przeszkody – pozostałości po dawnych urządzeniach na rzece) oraz brak jakiejkolwiek infrastruktury ogranicza to funkcjonowanie rzeki jako szlaku turystycznego.

Zalecane zagospodarowanie turystyczne rzeki Iny z eksponowaniem walorów historycznych.

❖ **WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024, zwany dalej „WPONZ 2021–2024”**

(Przyjęty Uchwałą nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 28 października 2021 roku)¹²

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„**WPONZ 2021–2024**” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego UMWZP, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa. Wobec innych właścicieli zabytków może pełnić jedynie funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa w ramach aktualnych możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-

¹² Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593.

strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPONZ 2021–2024” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane), na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy, którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPONZ 2021–2024” to:

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego.
- II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywnym I - „Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodnio-

pomorskiego" wskazano na konieczność utrzymania spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z celami „WPOnZ 2021–2024” oraz uwzględniania ich w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego, a także w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej i innych dokumentach programowych WZ, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego. Wskazano też na konieczność wspierania procesu opracowywania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków oraz monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków.

Cel operacyjny: „integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym” – m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, a także wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zabytków” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu;
- działania na rzecz utworzenia parku etnograficznego i tworzenia „Wirtualnego skansenu przy drodze OD STAREGO KRAKOWA DO NOWEGO WARPNA”;
- wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami („dobre praktyki” konserwacji i rewaloryzacji).

Cel operacyjny: „współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo zakłada wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz opieki i ochrony zabytków (np. gminne i powiatowe programy opieki, gminne ewidencje zabytków).

Cel perspektywiczny II - „Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne, z czego jeden dotyczy **form finansowania** zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego (np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i **ujętych w gminnych ewidencjach zabytków**) oraz z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne;

- działania na rzecz zagospodarowania obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: „tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami” kładzie nacisk na wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji.

Cel perspektywiczny III - „Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne związane z edukacją regionalną i promocją zabytków oraz walorów kulturowych regionu, w tym wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych.

Cel operacyjny: „edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego” wskazuje na następujące zadania:

- organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa, Europejskie dni Dziedzictwa, Noce Muzeów;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa;
- popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, ze szczególnym uwzględnieniem dynastii Gryfitów, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków;
- kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu;

❖ **POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („PKWZ”)**

(Przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodniopomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla „PKWZ” określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony

jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano: „Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszczości oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym niż w innych regionach Polski”.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna, aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa

Zachodnio-pomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat."

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka, określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodniopomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana z rozwojem kultury – w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

3.4. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI STAROSTWA POWIATOWEGO W STARGARDZIE

❖ **POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU STARGARDZKIEGO na lata 2023-2026 („PPOnZ 2023-2026”)**

(Przyjęty uchwałą Nr LI/625/2023 Rady Powiatu Stargardzkiego, z dnia 22 maja 2023 roku)

„PPOnZPS 2023-26” został oparty metodologicznie na opracowaniu: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie¹³, Warszawa 2008. Zawiera elementy niezbędne w tego typu opracowaniach: podstawy prawne, uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne opieki nad zabytkami (krajowe, wojewódzkie), analizę SWOT, cele i zadania, charakterystykę zasobów i analizę stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu. Uwarunkowania zewnętrzne „PPOnZPS 2019-22” oparto o dane zawarte w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. (z późn. zm.) podstawową rolę w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym na danym terenie odgrywają gminy. Organy powiatu mają prowadzić działania o charakterze ponadgminnym, a zakres kompetencji i zadań powiatu w tej kwestii jest stosunkowo skromny (patrz art. 103 ustawy). Tym samym organy powiatu powinny przede wszystkim inicjować działalność edukacyjną i popularyzatorską, skierowaną zarówno do społeczności lokalnej, jak i na zewnątrz. Powiat powinien wspierać gminy, na wniosek

¹³ Obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa.

zainteresowanych podmiotów, w zagospodarowaniu miejsc atrakcyjnych turystycznie, m.in. infrastruktury, oznakowania historycznie udokumentowanych szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych itp. Powinien prowadzić również uzgodnienia w zakresie opieki nad zabytkami w poszczególnych gminach oraz podejmować współpracę z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony i promocji zasobów kulturowych powiatu.

Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu stargardzkiego

Zabytki o największym znaczeniu dla powiatu – z gminy Dobrzany to:

- gotyckie kościoły wiejskie, m.in. Biała, Odargowo, Szadzko
- zespoły dworsko-parkowe, m.in. Bytowo
- budowle zamkowe, m.in. Szadzko
- zabudowa chłopska (mieszkalna i gospodarcza), o tradycyjne konstrukcji ryglowej, m.in. Biała, Krzemień, Lutkowo, Odargowo, Ognica
- zabytki techniki, m.in. młyn w Bytowie
- cmentarze wiejskie
- zabytkowe wyposażenie kościołów: m.in. ołtarz w Odargowie
- zabytki archeologiczne, m.in. 167 stanowisk archeo, objętych strefami W.I, W.II i W.III.

Kierunki działań i zadania „PPOnZPS 2023-26”

Realizacji sformułowanych wyżej celów służyć będą następujące działania:

1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomych będących własnością powiatu; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości. Zapewnienie warunków do naukowego badania i dokumentowania obiektów zabytkowych.
2. Udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu powiatu stargardzkiego wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością powiatu. Zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXXIV/393/09 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29. kwietnia 2009 r. oraz Uchwale zmieniającej uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków Nr XXXVIII/466/22 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 27 kwietnia 2022 r.
3. Informowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych o możliwości uzyskania dotacji i środków z innych źródeł niż budżet Powiatu na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.
4. Ustanawianie przez starostę na wniosek Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych

opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków.

5. Umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiektach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie.
6. Monitoring sporządzania Gminnych Ewidencji Zabytków i Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami.
7. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki w powiecie stargardzkim
8. Organizacja wycieczek studyjnych – prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych; wystaw obejmujących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze powiatu; konkursów poszerzających wiedzę na temat walorów dziedzictwa powiatu stargardzkiego, jego ochrony i zachowania; imprez promujących walory turystyczne powiatu i służące integracji jego mieszkańców; imprez kulturalnych; spacerów historycznych; spotkań muzealnych etc.
9. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu i jego walorach turystycznych oraz obiektów zabytkowych ujętych w rejestrze zabytków województwa zachodniopomorskiego na stronie internetowej powiatu.
10. Wydawanie niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, map, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD) popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu; współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

3.4.1. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

(Uzgodniony z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie (dn. 17.VI.2008 r.) i Wojewodą Zachodniopomorskim (dn. 19.VI.2008 r.)¹⁴.

3.4.2. Dotacje na prace konserwatorskie

Rada Powiatu w Stargardzie Uchwałą Nr XXXIV/393/09 z dnia 29 kwietnia 2009 roku określiła zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku) oraz Uchwale zmieniającej uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków

¹⁴ Dokument nie został zaktualizowany w kolejnych latach.

Nr XXXVIII/466/22 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 27 kwietnia 2022 r. (w tym dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków).

INNE

Współpraca między Starostwem i Miastem Stargard znalazła odzwierciedlenie przy opracowaniu „**Katalogu zabytków Powiatu Stargardzkiego**”. Powstanie publikacji umożliwiła uchwała nr X/102/07 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29 sierpnia 2007 roku.

W efekcie trzech lat pracy powstała publikacja obejmująca dwa tomy: tekst oraz ilustracje (ikonografia, fotografie współczesne, rzuty budowli, plany miast), Katalog obejmuje wszystkie istniejące i wzmiankowane w źródłach historycznych miejscowości z terenu powiatu stargardzkiego (miasta i gminy: Chociwel, **Dobrzany**, Dolice, Ińsko, Kobylanka, Marianowo, Stara Dąbrowa, Stargard gm. wiejska, Suchań). W ramach poszczególnych haseł-miejscowości omówiono osadnictwo i historię; toponimię, historię podziałów administracyjnych i kościelnych, źródła archiwalne. Katalog stanowi swoistą ewidencję wszystkich najcenniejsze obiektów zabytkowych: pradziejowych, sakralnych wraz w wyposażeniem wewnątrz, cmentarzy, zespołów pałacowo-parkowych, zabytków architektury i budownictwa, zabytków techniki, pomników etc.

„Katalog Zabytków Powiatu Stargardzkiego” jest obecnie najobszerniejszym i dokładnym wydanym drukiem inwentarzem na obszarze województwa zachodniopomorskiego (nie licząc publikacji wcześniejszych i mniej obszernych).

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DOBRZANY

4.1. POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina Dobrzany położona jest w środkowej części województwa zachodniopomorskiego, w pow. stargardzkim i graniczy z następującymi gminami: od północy - Ińsko i Chociwel, od wschodu - Kalisz Pomorski i Recz, od południa - Suchań, od zachodu – Marianowo.

W sensie geograficznym obszar gminy zajmuje południową część Pojezierza Ińskiego, wchodzącego w skład Pojezierza Zachodniopomorskiego. Płn.-wschodnia część gminy znalazła się w obszarze i otulinie Ińskiego Parku Narodowego, która zajmuje tereny porośnięte zwartymi kompleksami lasu mieszanego i bukowego. Rzeźba terenu wyraźnie pofałdowana, ze wzniesieniami morenowymi w okolicach Bytowa i Krzemienia; średni wysokość wynosi 80-130 m n.p.m. Na obszarze gminy występują kilka jezior o pochodzeniu polodowcowym (Krzemień, Okole, Bytowo, Szadzko), a także przepływa kilka strumieni, które przekształcają się w lokalne rzeczki: Krępa, Pęczinka, Rzeczyca. Tereny w zachodniej i południowej części gminy mają charakter rolniczy, z gospodarką chłopską.

Gmina liczy ok. 4750 mieszkańców i składa się z 13 sołectw: Biała, Błotno, Bytowo, Dolice, Kępno, Kozy, Krzemień, Lutkowo, Mosina, Odargowo, Ognica, Sierakowo, Szadzko.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Historia osadnictwa

w obrębie obecnej gminy Dobrzany sięga XI wieku, kiedy tereny te należały do Księstwa Pomorskiego, w ramach ziemi stargardzkiej, zarządzanej książęcego kasztelana. W XII wieku, w wyniku najazdów duńskich, istniejące osadnictwo uległo częściowemu zniszczeniu, a nowe zaczęło rozwijać się dopiero w następnym stuleciu. Za czasów Bolesława Krzywoustego Pomorze zostało objęte akcją chrystianizacyjną, zaś książęta wspomagali biskupstwo kamieńskie, czego dowodem było m.in. nadanie przez księcia Barnima I ziemi stargardzkiej, którą w 1248 r. zamieniono na ziemię kołobrzeską. W tym samym roku książę ofiarował część ziemi stargardzkiej na uposażenie żeńskiego klasztoru (żeńskiego) cysterek w Marianowie, w tym półn.-zachodnie tereny obecnej gminy Dobrzany (Biała, Lutkowo).

Najstarsze wsie na obszarze gm. Dobrzany zostały założone w 2 poł. XIII w. i były związane z ww. klasztorem cysterek. Od XIV wieku wzmiankowane są wsie książęce (Dobrzany, Szadzko), w których – z czasem – posiadłości (lenna) miały rody rycerskie, a następnie otrzymywały dalsze nadania, stając się jedynymi (dziedzicznymi) właścicielami poszczególnych wsi (np. Bytowo). O historycznym znaczeniu tych ziem świadczył zamek w Szadzku, który stanowił główny ośrodek władzy książęcej na tym obszarze, zaś region ten nazywano ziemią szadzką.

Od I. 20. XVI w. księstwo zachodniopomorskie objęta fala ruchów reformatorskich, zakończonych w 1534 r. oficjalnym zerwaniem z kościołem rzymsko-katolickim i ustanowieniem religii protestanckiej na całym obszarze księstwa. W owym czasie nastąpiła kasata zakonu cystersów w Marianowie; dobra klasztorne przekształcono w domenę książęcą, która początkowo stanowiła uposażenie zakładu panien szlacheckich.

W okresie wojny 30-letniej (1618-48) tereny obecnej gminy – podobnie jak całe Pomorze - uległy znacznym zniszczeniom, spowodowane przez liczne przemarsze wojsk, kontrybucje, plądrowania. Oprócz tego doszło do utraty autonomii księstwa, a w wyniku bezpotomnych zgonów kolejnych przedstawicieli rodziny panującej oraz roszczenia sąsiadów doszło do podziału dziedzictwa Gryfitów między Brandenburgię i Szwecję. W 1653 r. Ziemia Stargardzka dostała się pod panowanie margrabiów brandenburskich, a następnie monarchii pruskiej.

Od 1701 r. tereny dawnego księstwa zachodniopomorskiego (w tym okolice Dobrzany) weszły w skład Królestwa Pruskiego. Po reformie administracyjnej w 1714 r. obszar ten podlegał urzędowi powiatowemu w Szadzku, który zachował do 1945 r. nazwę (Kreis Saatzig) do 1945 r., mimo zniszczenia zamku i przeniesienia urzędów domenalnych do innych miejscowości.

W 1 poł. XIX w. rozpoczął się proces kształtowania wielkoobszarowej własności szlacheckiej (w tym zakładano nowe folwarki) i regulacji gruntów. Od poł. XIX w. datuje się etap industrializacji, związanej z budową nowych dróg bitych i kolejowych (wąskotorowe).

4.3. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

4.3.1. MIASTO DOBRZANY

Rys historyczny

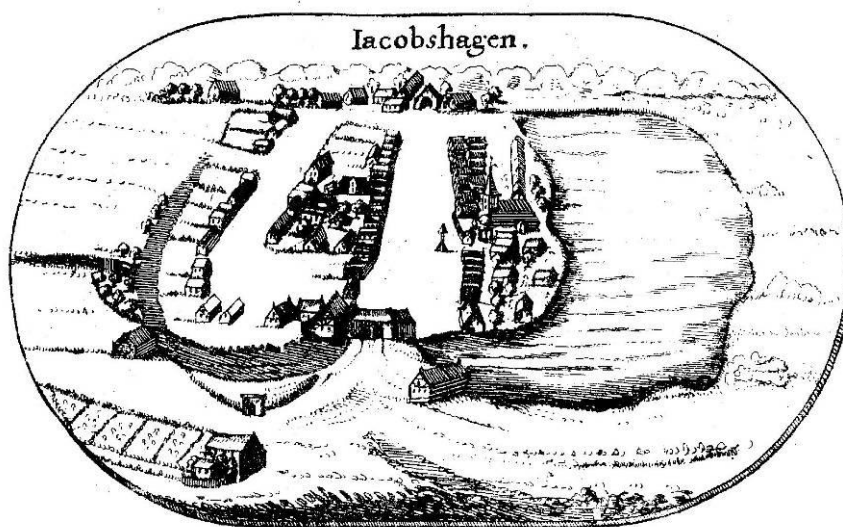
- pod koniec pierwszego tysiąclecia tereny między jez. Szadzko i Stawem Utyńskim były gęsto zaludnione, czego dowodem mogą być dwa grodziska i zamek w Szadzku;
- już w IX wieku istniał tu solidny gród, otoczony podwójnymi wałami z palisadą, który dał początek Dobrzanom;
- pierwsza, historyczna wzmianka o Dobrzanach pochodzi z 1336 r. (podobnie jak o pobliskim Szadzku), kiedy to miejscowość została określona jako małe miasto, choć w późniejszych przekazach źródłowych (do kon. XV wieku) Dobrzany przedstawiane były jako „villa” (wieś);
- Dobrzany założone zostały przez książąt pomorskich i przez długi czas wchodziły w skład Księstwa Zachodniopomorskiego; zarządzane w imieniu księcia przez mianowanego rycerza oraz zobowiązane były do wystawiania 10 ludzi do służby wojskowej;

- w 1381 r. wymieniano proboszcza wiejskiego, zaś w 100 lat później miejscowego proboszcza Simona Otto i jego następcę Nikolausa Jegera nazywano proboszczami miejskimi;
- w 1567 r. książę Barnim XI nadał Dobrznom prawo do dwóch jarmarków, co może się wiązać z ostatecznym przyznaniem praw miejskich; w owym czasie działał młyn wodny, dzierżawiony przez Martinusa Jacobi, a następnie Joachima Berkowa;
- w 1598 r. wybudowano nowy kościół, a jego fundatorem był Joachim von Wedell;
- od XVII wieku Dobrzany wchodziły w skład domeny Szadzko, jako tzw. miasto środkowe;
- wg. matrykuły z 1628 r. Dobrzany były niewielkim miasteczkiem o charakterze rolniczym, do którego należało 49 ¼ łanów ziemi (jak w dużej wsi), odnotowano 26 zagrodników, 5 tkaczy, 4 rzemieślników (w tym szewcy, którzy posiadali akt cechowy) i 4 robotników najemnych, 2 młynarzy, karczmarzy i pasterzy, 1 kowala;
- po wojnie 30-letniej nastąpił okres systematycznego rozwoju miasteczka, o czym może świadczyć ok. 70 % wzrost liczby mieszkańców między 1740 r. (586) a 1780 r. (922) oraz drobnego rzemiosła – 1766 r.: 6 szewców, 6 krawców, 5 piekarzy, 3 cukierników, kilku kowali, 2 ślusarzy, 3 kołodziejów, 2 murarzy, 5 garncarzy oraz zakład tkacki;
- W XVII wieku Dobrzany kilkakrotnie były niszczone przez pożary: 1608, 1630, 1683 r.; pożar z 17.06.1781 r. całkowicie strawił miasto - zachowały się zaledwie 4 domy (z 148);
- odbudowa miasta była finansowana – częściowo – przez Fryderyka II, który przekazał na ten cel 39 tys. talarów (w tym 9 tys. na kościół i budynki duchownych); projekt przestrzenny miasta, plany kościoła, instytucji użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych opracował David Gilly; do odbudowy wykorzystano materiał z nieużytkowanego zamku w Szadzku;
- w 1782 r. Dobrzany liczyły 782 mieszkańców, 1812 r. – 986, 1852 r. – 1820;
- wg. opisu z 1874 r. w mieście były 204 domy i 1821 ludzi, oprócz tego do Dobrzan należał folwark Gänseriege (1 dom i 6 ludzi) oraz przybudowanie (8 domów i 60 ludzi);
- w 1876 r. założono nowy cmentarz; w 1895 r. wybudowano linię kolei wąskotorowej;
- w okresie 2 poł. XIX – 1 ćw. XX w. w mieście powstały nowe lub przebudowane obiekty użyteczności publicznej (ratusz, urząd celny, szkoła, dworzec kolejowy) oraz obiekty przemysłowe (młyn, tartak, wiatraki, mleczarnia) – opis patrz elementy funkcjonalne (historyczne);
- w 1900 r. miasto liczyło 1864 mieszkańców; 1919 r. – 1787, 1928 r. – 1727, 1939 r. – 2116;
- w l. 30. XX w. było to niewielkie miasteczko o charakterze rolniczym i rzemieślniczym, z niewielkimi zakładami produkcyjnymi (drzewne i włókiennicze);
- do 1945 r. Dobrzany wchodziły w skład Kreisu Saatzig, Rej. Stettin, Prov. Pommern; po II wojnie światowej w ramach woj. szczecińskiego, pow. Stargard Szcz., od 1975 r. siedziba Urzędu Miasta i Gminy

Historyczna forma miasta

Z uwagi na brak precyzyjnych zapisów nie można jednoznacznie określić pierwotnego statusu Dobrzany, co z kolei mogłoby wskazywać na charakter historycznego rozplanowania przestrzennego: w 1336 r. miejscowość nazywana jako małe miasteczko, następnie (do kon. XV w.) - wieś, od poł. XVI w. – miasto z dwoma jarmarkami. Układ przestrzenny był zdeterminowany warunkami topograficznymi (tj. położenie nad jeziorem i rzeką), które stanowiły – z uwagi na brak trwałych obwarowań – naturalne elementy obronne miasta.

Według mapy Lubinusa z 1618 r. Dobrzany były niewielkim miastem, rozplanowanym na planie regularnego (wydłużonego) owalu, otoczonego wodami (od wschodu - staw, w pozostałych częściach - rzeki i fosy). Układ przestrzenny o kompozycji jednoosiowej, rozplanowanej na linii N – S, z bramami na osi. Wzdłuż południkowego układu przestrzennego miasta wytyczone były dwie, szeroko rozsunięte pierzeje, o zwartej zabudowie, złożone z jednakowych (parterowych) domów, lokowanych szczytem na froncie parceli. W pierzei wschodniej dominowały zagrody 2-budynkowe, z centralnie ulokowanym – cofniętym z linii zabudowy – wieżowym kościołem, a przed nim dzwonnica. Pośrodku pierzei zachodniej kilka zagród wielobudynkowych, a na obrzeżach gospodarstwa jednobudynkowe. W zachodniej części miasta wytyczony był ciąg budynków mieszkalnych i gospodarczych. Przy południowej bramie wjazdowej znajdował się młyn wodny, a poza wyżej opisanym układem przestrzennym pojedyncze zabudowania z przyległymi ogrodami.

Dobrzany – mapa Lubinusa, 1618 r. www.fotopolska.eu

W 2 poł. XVIII w. ukształtował się nowożytna kompozycją przestrzenna Dobrzany, w typie zwartej wielodroźnicy, z pierwotnym założeniem na planie regularnego owalu i dwoma (poprzecznymi) ciągami przestrzennymi po północnej stronie miasta. W owym czasie doszło do zagęszczenia zabudowy w obrębie historycznego układu (w tym lokowane kalenicowo), o zbliżonej strukturze i formach zabudowy w obu pierzejach (w tym liczne obiekty gospodarcze, stodoły), z przyległymi ogrodami. Po zachodniej stronie pierwotnego układu, założono łąki i ogrody. Nowym elementem były dwa ciągi przestrzenne, wytyczone wzdłuż historycznych traktów do Szadzka i Krzemienia, przy

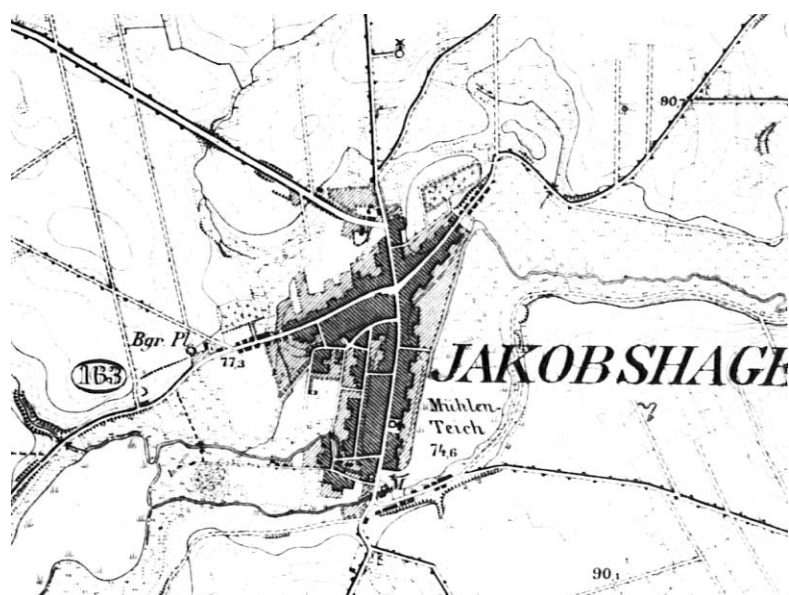
czym wschodni o charakterze rolniczym, z kilkunastoma budynkami zagrodami i przyległymi ogrodami, zaś zachodni z jednobudynkowymi parcelami i płytkimi ogrodami.

Pożar z 17.06.1781 r. całkowicie zniszczył miasto, z 148 domów zachowały się tylko cztery.

Projekt odbudowy został opracowany już pod koniec 1781 r., a jego autorem był David Gilly. Nowe miasto zostało zakomponowane na obrysie wyżej opisanego układu przestrzennego z poł. XVIII w., o analogicznej siatce dróg. W sensie kompozycyjnym zmiany dotyczyły: uporządkowania ciągów architektoniczno - komunikacyjnych z kalenicową zabudową, podziału miasta na regularne działki siedliskowe (2-budynkowe z ogrodami), przeniesienia zabudowy gospodarczej (stodoły) poza ww. układ (przy drogach wylotowych z miasta; wg. pierwotnego projektu kościół miał być zlokalizowany pośrodku pierzei zachodniej pierwotnego układu miejskiego. Projekt Davida Gillego zawierał także szczegółowe plany kościoła, budynków użyteczności publicznej, domów mieszkalnych, a nawet stodoł.

Tak ukształtowany układ przestrzenny zachował się do ok. poł. XIX w., kiedy to miasto – w związku ze wzrostem liczby mieszkańców – zaczęło rozwijać się w kierunku północnym.

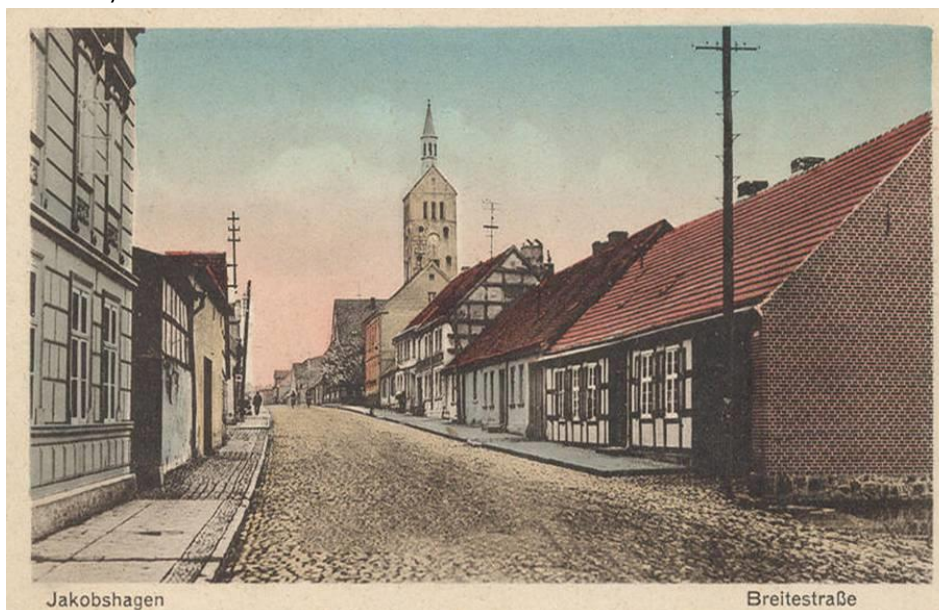
Wg. mapy z 1890 r. miasto wyraźnie ewoluowało w kierunku północnym, gdzie powstała nowa zabudowa mieszkalna oraz dwa cmentarze: zachodni - judaistyczny (z 1 poł. XIX w.) oraz półn.-wschodni (z 1876 r.). Pozostałe elementy XVIII-wiecznej kompozycji przestrzennej nie wykazywały istotnych zmian, z wyjątkiem poprzecznych ciągów komunikacyjnych (tzw. gasek) w obrębie pierwotnego układu miejskiego oraz rozwoju zabudowy po zachodniej stronie młyna, w kierunku grodziska, w obrębie którego założono park. Po północnej i półn.-wschodniej stronie miasta ulokowane były przybudowania, związane z Dobrzanami: dwa wiatraki, gospodarstwa chłopskie oraz cegielnia.

Dobrzany – mapa sztabowa z 1892 r. <http://igrek.amzp.pl/>

W pierwszych dekadach XX w. nastąpił dalszy rozwój przestrzenny miasta w kierunku północnym i półn.-zachodnim, gdzie ulokowano nowe budynki użyteczności publicznej, zakłady produkcyjne, zabudowę mieszkalną oraz wytyczono kolejkę

wąskotorową (1896 r.). Zabudowa w tej części miasta nie tworzyła zwartych ciągów przestrzennych, bez wykształconych linii pierzei, o zróżnicowanej głębokości zabudowy działek siedliskowych.

Dobrzany, ob. ulica Staszica, ok. 1910 r. www.fotopolska.eu

Dobrzany, ob. ulica Stargardzka, ok. 1910 r. www.fotopolska.eu

Miasto współczesne – stan zachowania

- układ przestrzenny o kompozycji zwartej, w typie nieregularnej (wydłużonej) wielodrożnicy, z czytelnymi elementami historycznie wykształconego układu, o zbliżonej kompozycji do w/opisanej z okresu 2 poł. XIX – 1 poł. XX w.;
- współcześnie miasto ewoluowało w kierunku północnym i zachodnim, z nową zabudową w oddaleniu od głównych (wylotowych) traktów komunikacyjnych;

- zachowany został pierwotny układ dróg, analogiczny jak utrwalony na XVIII-wiecznych przekazach kartograficznych; łącznie ze skarpą w zachodniej części układu staromiejskiego;
- największe zmiany nastąpiły w obrębie centralnej (pierwotnej) części miasta, gdzie wyburzono - prawie w całości – historyczną zabudowę, zatarto pierwotną strukturę działek siedliskowych oraz charakter pierzei; obecnie posadowione są 3-kondygnacyjne bloki oraz domy jednorodzinne (tzw. bliźniaki), o luźnej kompozycji, ulokowane w znacznym oddaleniu od drogi;
- najlepiej zachowane kompozycje przestrzenne występują wzdłuż ul. Kościuszki i Mickiewicza, o historycznych układach parcel i strukturze zabudowy oraz jednorodnych gabarytach pierzei (łącznie z ciągiem stodoł przy cmentarzu);
- na obrzeżach układu przestrzennego ulokowano nowe zespoły budynków mieszkalnych oraz zakłady przemysłowe (drzewne, budowlane, mechaniczne), z wielkokubaturowymi obiektami i przyległymi placami składowymi;
- z krajobrazu kulturowego ubyły niektóre, w/opisane elementy funkcjonalne – np. urzędy, młyny, fabryki, zaś pozostałe – np. kościół – posiadają wartości zabytkowe;
- wskazane jest zachowanie pierwotnego układu przestrzennego, zakomponowanego w XVIII wieku, czego pozostałością jest całościowo zachowana siatka ulic oraz struktura zabudowy w północnej części miasta.

Zabudowa

Na podstawie mapy Lubinusa z 1618 r. oraz danych źródłowych z 1628 r. można określić ówczesną zabudowę miasta. Dominowały niewielkie, 2-budynkowe zagrody chłopskie, z domami mieszkalnymi lokowanymi na froncie parceli (szczytem do drogi). Oprócz tego występowały zagrody jednobudynkowe (być może rzemieślnicze i domy robotników najemnych), zaś pośrodku miasta (w pierzei zachodniej) trzy, duże zagrody kilkubudynkowe. Uzupełnieniem tych form zabudowy były wolnostojące stodoły w zachodniej części miasta, dwie bramy wjazdowe, kościół i dzwonnica, dwa młyny przy stawie i rzece oraz kilka zagród poza historycznym układem. W sensie architektonicznym były to budynki parterowe, nakryte wysokimi dachami 2-spadowymi, prawdopodobnie drewniane i szachulcowe.

Wg. XVIII-wiecznych przekazów kartograficznych, przed pożaru miasta, zabudowa Dobrzan była typologicznie zróżnicowana:

- zagrody 3 i 4 budynkowe, o układach w podkowę i zamkniętych, ulokowane w obrębie pierwotnego układu przestrzennego;
- zagrody 2 i 3-budynkowe we wschodniej części miasta i po południowej stronie ciągu płn.-wschodniego;
- zagrody 1 i 2-budynkowe (rzemieślnicze i wyrobnicze) w zachodniej części układu staromiejskiego oraz przy drogach północnych.

Wg. planu D. Gill`ego z 1781 r. układ przestrzenny miał się składać z regularnych działek siedliskowych, głównie 2-budynkowych (o kalenicowej orientacji obiektów) oraz sporadycznie jednobudynkowych – w płn.-zachodniej części miasta. Poza układem przestrzennym, przy drogach wylotowych z miasta ulokowane były zwarte ciągi stodoł i innych budynków gospodarczych. D. Gilly zaprojektował także budynki

użyteczności publicznej, domy mieszkalne, budynki gospodarcze. W sensie architektonicznym były to obiekty parterowe, szachulcowe, nakryte wysokimi dachami naczółkowymi oraz sporadycznie mansardowymi i 2-spadowymi. Domy 3- i 5-osiowe, 2-traktowe (w tym z przelotowymi korytarzami), lokowane kalenicowo do drogi.

Od 2 poł. XIX w. nastąpił proces wymiany zabudowy, którą zastępowano budynkami murowanymi o podobnych formach, zaś nowa zabudowa była znacznie zróżnicowana pod względem typologicznym i architektonicznym; część tych obiektów zachowała się do czasów współczesnych. Oprócz tego w krajobrazie miasta lokowano nowe urzędy, zakłady, instytucje komunalne i państwowe.

W sensie historycznym najwartościowsza zabudowa zachowała się przy ul. Kościuszki, o utrwalonej skali działek siedliskowych, odzwierciedlających XVIII-wieczne podziały własnościowe. Obie pierzeje tworzą zwarte ciągi architektoniczne, złożone z kalenicowo lokowanych, parterowych domów mieszkalnych, nakrytych wysokimi dachami 2-spadowymi. Są to budynki szachulcowe (poł. XIX w.), szach.-mur. (2 poł. XIX w.), murowane (1 ćw. XX w.), z przejazdami bramnymi, 5-7 osiowe, z pierwotną stolarką i elementami prostego detalu (gzymsy, opaski).

Dobrzany, ul. Kościuszki, fot. 2023

Analogiczne wartości zachowała większość zabudowy przy ul. Mickiewicza, przy czym występowały tu zróżnicowane zagrody (chłopskie i nierolnicze – rzemieślnicze), a także widoczne są ubytki w kompozycji pierzei. W obrębie tej ulicy ulokowane są liczne domy (chałupy) z przejazdami bramnymi, zarówno szachulcowe (np. nr 19) z poł. XIX w., jak murowane, (np. 39) z 1 ćw. XX w.; niektóre budynki zostały współcześnie zmodernizowane (np. 11, 33).

Dobrzany, ul. Mickiewicza 7 – dom, fot. 2023

Przy ul. Armii Krajowej, Podgórnej, Strażackie oraz w południowej części ul. Jana Pawła II część zagród ma charakter rolniczy lub rzemieślniczy, z domami w typie w/opisanych chatup (w tym z przejazdami bramnymi) oraz niewielkimi obiektami gospodarczymi, o charakterze inwentarsko-składowym.

W północnej części ul. Jana Pawła II oraz częściowo przy ul. Stargardzkiej zachowały się elementy zabudowy z 1 ćw. XX w., o odmiennych formach architektonicznych, np. w typie kamienicy (JP II 20), wielorodzinne (JP II 24, 27), wille (JP II 22, 31, Stargardzka 3, 14).

Dobrzany, ul. Jana Pawła II – dom, fot. 2023

Centrum miasta wypełniają współczesne bloki mieszkalne, 3-kondygnacyjne, nakryte daszkami 2-spadowymi oraz ciągi zabudowy jednorodzinnej (tzw. bliźniaki), 1-piętrowe; oprócz tego pojedyncze bloki ulokowane są przy ul. Jana Pawła II. Na północnym i wschodnim skraju wsi rozlokowane niewielkie osiedla wolnostojących domów jednorodzinnych.

Elementy funkcjonalne

kościół

Kościół w Dobrzanych musiał istnieć już w 2 poł. XIV w., kiedy to wymieniano nazwisko miejscowego proboszcza. W 1598 r. Joachim von Wedell był fundatorem nowego kościoła, który spłonął w trakcie pożaru miasta w 1781 r. Wg. widoku Lubinusa z 1618 r. była to świątynia orientowana, salowa, nakryta wysokim dachem 2-spadowym, z 3-kondygnacyjną wieżą od zachodu, zwieńczoną ostrostupowym hełmem.

Projekt nowego kościoła opracował D. Gilly, budowany w latach 1782-84, ze środków króla Fryderyka II, który przekazał na ten cel (i inne obiekty przykościelne) 39 tys. talarów. Był to najwyższy budynek w mieście, założony na planie prostokąta nakryty dachem 4-spadowym, z wieżą pośrodku ściany zachodniej o płaskim daszku namiotowym, którą przebudowano w 2 poł. XIX i 1934 r.

Obecnie kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła stanowi jedyny element XVIII-wiecznej zabudowy, o wartościach zabytkowych. Jest to świątynia murowana, salowa, nieorientowana, z wieżą przy szczycie zachodnim, o późnoklasycystycznej formie architektonicznej.

Dobrzany, kościół p.w. św. Michała Archanioła, fot. 2023

cmentarze i zieleń komponowana

Cmentarz przykościelny – integralnie związany z pierwotną świątynią, odnotowany na historycznych przekazach kartograficznych (1781 r., 1890 r., 1936 r.).

Obecnie nieczynny, ogrodzony współczesnym płotem metalowym, obsadzony lipami, modrzewiami i młodymi krzewami, bez śladów nagrobków; teren splantowany.

Cmentarz 1 poł. XIX w. – ulokowany w ptn.-zachodniej części miasta, przy drodze do Szadzka - nekropolia judaistyczna.

Obecnie nieczynny, o znacznie zatartym układzie ze szpalerem świerków na obrzeżach oraz pozostałościami macew w sąsiedztwie ulicy.

Dobrzany, ul. Mickiewicza, kirkut – macewy, fot. 2023

Cmentarz z 1876 r. – ulokowany w płn.-wschodniej części miasta, założony na planie prostokąta.

Obecnie komunalny, obsadzony lipami i klonami, z elementami historycznych nagrobków, upamiętnieniem (obeliskiem) I wojny światowej i kaplicą z 1936 r.

Park miejski – w płd.-zachodniej części miasta (na grodzisku), przy drodze do jez. Szadzko, o owalnym planie, pierwotnie z pomnikiem cesarza Wilhelma.

Jest to niewielka kompozycja krajobrazowa przy ul. Parkowej, stanowiąca kępę zieleni wysokiej w panoramie miasta, obsadzona jesionami, klonami i szpalerem kasztanowców.

instytucje komunalne, państwowe

Ratusz – stary z pocz. XIX w., remontowany w 1847-48 r., ulokowany był przy Breitestrasse. Nowy wybudowany w 1912 r. przez mistrza budowlanego Wittchow, za sumę 100 tys. talarów, posadowiony przy skrzyżowaniu Stargarder i Breite strasse.

Dobrzany, ratusz – widok z ok. 1920 r. www.fotopolska.eu

Dobrzany, ratusz (Urząd Miejski), fot. 2023 r.

Sąd powiatowy – wybudowany w 1842 r., wg. planu mistrza budowlanego Lentze, ulokowany przy Kempendorfer chausse. Budynek 2-kondygnacyjny, murowany; ob. nieużytkowany i częściowo zdewaloryzowany.

Nadleśnictwo królewskie – wzmiankowane w Dobrzanach w l. 90. XIX w., zarządzające ok. 4.100 ha lasów; w 1928 r. nadleśniczym był Eichbaum zaś budynek nadleśnictwa ulokowano przy Kempendorfer chausse – zachowany do czasów współczesnych. Budynek murowano-szachulcowy, parterowy z wystawką i gankiem.

Szkoła – z 1838 r., ulokowana bezpośrednio po północnej stronie kościoła, złożona z 5 sal lekcyjnych i 2 mieszkań (ob. niezachowana); z 1886 r., ulokowana Wilhelmstrasse z 2 salami lekcyjnymi i 2 mieszkaniami; z 1936 r., nowoprojektowana, 2-kondygnacyjna; ob. zaadaptowana na mieszkanie i sklep.

przemysł, technika

Mleczarnia – stara ulokowana była we wschodniej części (przy stacji kolejowej), zbudowana w 1923 r., parowa, o przerobie ok. 400 tys. litrów mleka rocznie, własność niejakiego Schweitzera (1926 r.), Thiela (1928-30).

Nowa (z l. 20/30. XX w.) ulokowana na zachodnim krańcu miasta, przy Saatziger chausse; budynek murowany, 2-kondygnacyjny, częściowo zmodernizowany.

Piekarnia – przy ul. Jana Pawła II – budynek z l. 10/20. XX w., parterowy z narożnikowym podcieniem, murowany, nakryty wysokim dachem 4-spadowym, bud. l. 10/20-te XX w.

4.3.2. ZESPOŁY RURALISTYCZNE

Na obszarze obecnej gminy Dobrzany dominują średniowieczne układy przestrzenne, o kompozycji placowej (owalnice) – np. Biała, Krzemień, Lutkowo, Odargowo, Ognica, Szadzko, które z czasem ewoluowały w układy wielodrożnicowe lub rozwinięto w sposób osiowy. Niektóre wsie zostały częściowo przekształcone w okresie kształtowania się gospodarki folwarcznej (np. Bytowo).

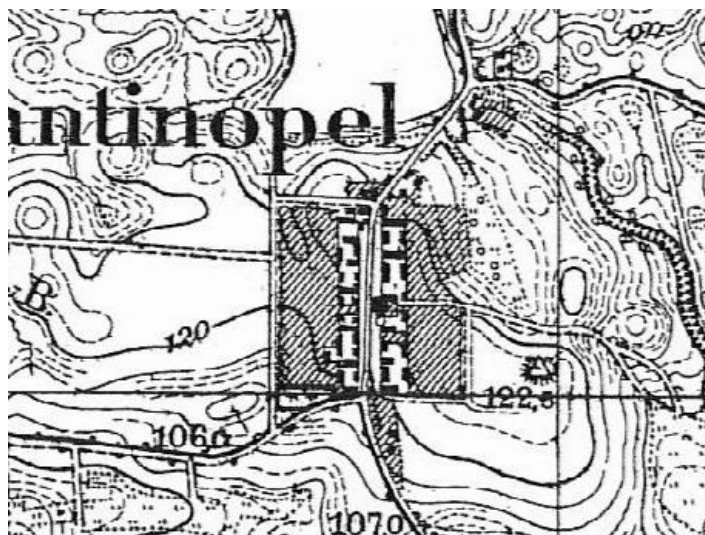

Biała – mapa sztabowa z 1936 r.

Ognica – mapa sztabowa z 1936 r.

W trakcie akcji kolonizacyjnej Fryderyka II założono m.in. dwie wsie na obszarze ob. gm. Dobrzany: Dolice (1753) i Grabnicę (1754), które miały formy regularnych ulicówek.

Dolice – mapa sztabowa z 1936 r.

Osadnictwo XIX-wieczne było związane z zakładaniem nowych kolonii po regulacji gruntów (np. Bosia i Sierakowo – 1829-30), folwarków związanych z pierwotnymi majątkami (np. Ciszewo) oraz leśniczówek (np. Kielno, Okole).

Ostatni etap osadnictwa przypada na 2 ćw. XX w., kiedy to przy pierwotnych układach przestrzennych powstały niewielkie kolonie chłopskie (np. Błotno).

Zabudowa

Architektura sakralna to najcenniejsze i najstarsze elementy historycznej zabudowy na terenie obecnej gm. Dobrzany; większość obiektów jest wpisana do rejestru zabytków. Najstarsze obiekty mają metrykę XV-wieczną, o gotyckiej formie architektonicznej (np. Biała, Odargowo). Drugą grupę stanowią kościoły z XVI/XVII-wieczne, renesansowe (np. Bytowo, Szadzko – ruina). Kilka kościołów powstało w XIX i na pocz. XX w., o neostylowych formach (neoromanizm – Kępno, neogotyck – Lutkowo), przy niektórych zachowały się wcześniejsze, ryglowe wieże (np. Kępno). Po 1945 r. wyburzono szachulcowy kościół w Błotnie, a ww. kościół w Szadzku jest w stanie ruiny.

Biała, kościół pw. MB Bolesnej, fot. 2013

Bytowo, kościół pw. Św. Wojciecha BM, fot. 2023

Bytowo, kościół pw. Chrystusa Króla, fot. 2023

Architektura rezydencjonalna reprezentowana tylko przez pojedyncze obiekty, co wynika z historycznej struktury osadniczej, zdominowanej przez gospodarstwa chłopskie. Najcenniejszym elementem jest ruina XIV-wiecznego zamku w Szadzku, który stanowi element ochrony archeologicznej w ramach wzgórza zamkowego. Drugim obiektem rezydencjonalnym jest eklektyczny, XIX-wieczny pałac w Bytowie; obecnie w trakcie odbudowy. Oprócz tego zachowały się także dwa budynki rządców, związane z dawnymi folwarkami domenalnymi (np. Mosina, Szadzko).

Szadzko – mapa Lubinusa, 1618 r. www.fotopolska.eu

Szadzko, wzgórze zamkowe (fragm. ściany), fot. 2013

Szadzko, dawna rządcówka, fot. 2013

Zespoły folwarczne – całościowy zachowany jedynie w Bytowie, z wielkokubaturowym obiektami gospodarczymi, domem rządcy, kolonią robotników folwarcznych. W pozostałych miejscowościach, gdzie funkcjonowały folwarki (Błotno, Kozy, Mosina, Szadzko), układy te zostały znacznie zdekomponowane, przebudowane lub zatarte (wyburzone).

Bytowo, budynek inwentarski i ogrodzenie, fot. 2023

Architektura przemysłowa: XIX-wieczny młyn w Bytowie (ob. nieużytkowany, w trakcie remontu), kuźnie wiejskie z pocz. XX w., liczne trafostacje z I. 20. XX w., linia kolejki wąskotorowej oraz zespół stacji kolejowej w Ognicy. Po 1945 r. zniszczeniu uległo większość obiektów przemysłowych w Dobrzanach, młyn w Odargowie, zaś gorzelnie folwarczne zaadaptowano na magazyny.

Bytowo, młyn, fot. 2023

Zabudowa chłopska - w obrębie średniowiecznych wsi placowych (np. Biała, Krzemień, Lutkowo, Odargowo, Ognica) dominują zagrody średnio i pełnorolne, o układach w podkowę lub zamkniętych, z chałupami na froncie parceli (w tym wąskofrontowe) Chałupy zróżnicowane pod względem typologicznym, materiałowym

i chronologicznym, z licznymi elementami tradycyjnego budownictwa szachulcowego, o XVIII/XIX-wiecznej metryce; dominują jednak domy murowane, wzniesione w okresie 4 ćw. XIX – 1 ćw. XX w., o zróżnicowanych wartościach kulturowych. Zabudowa gospodarcza głównie murowana, o zróżnicowanych formach, bud. kon. XIX – 1 ćw. XX w., z licznymi ubytkami (szczególnie stodoły).

We wsiach kolonizacyjnych, koloniach, zagrody typologicznie jednorodne, w tym z budynkami o łączonym programie użytkowym (np. Bytowo, Mosina).

Odargowo 18, wąskofrontowa chałupa ryglowa, fot. 2023

Ognica 50, wchałupa ryglowa, fot. 2023

Zabudowa o charakterze **komunalnym** to: szkoty o oryginalny formach architektonicznych, wzniesione w 1 ćw. XX w. (np. Dolice, Kępno, Krzemień, Odargowo), świetlice wiejskie (np. Ognica) oraz remizy strażackie.

Krzemień 44 – szkoła, ob. biblioteka-światlica, fot. 2023

Na terenie gminy zachowały się dwie **leśniczówki** (Kielno i Okole), w formie jednozagrodowych przysiółków, z zabudową z kon. XIX w.

Zieleń strukturalna

Reprezentowana w formie szczątkowej. Najcenniejszymi elementami krajobrazu komponowanego są dwa **założenia parkowe** w Bytowie (zespół w rejestrze zabytków) i Mosinie.

Na obrzeżach historycznych założeń przestrzennych ulokowane są **cmentarze**, zakładane od 2 poł. XIX w.; obecnie o częściowo zatartych układach, ze zde-wastowanymi nagrobkami i innymi elementami sepulkralnymi.

Na cmentarzach kościelnych zachowały się upamiętnienia ofiar I wojny światowej.

Szadzko – pomnik IWS, fot. 2023

Lutkowo – pomnik IWS, fot. 2023

4.3.3. PRADZIEJE – DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE

Na obszarze gminy Dobrzany zidentyfikowano 185 stanowisk i pojedynczych znalezisk archeologicznych, przy czym większość z nich jest zlokalizowana na obszarach wsi Odargowo i Szadzko oraz miasta Dobrzany. Dziedzictwo archeologiczne jest zróżnicowane pod względem chronologicznym, od prehistorii poprzez starożytność, wszystkie fazy średniowiecza, po osadnictwo nowożytne. Do najcenniejszych należą stanowiska we wsi Szadzko: grodzisko wczesnośredniowieczne i średniowieczne, zamek średniowieczny, osada z okresu starożytności, kultury łużyckiej oraz okresu wpływów rzymskich. Na terenie miasta Dobrzany zachowało się wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate, z podwójnym wałem ziemnym (IX-X w.) - we wschodniej części miasta oraz wczesnośredniowieczne grodzisko (XI-XII w.) - w zachodniej części miasta.

Ciekawym jest grodzisko w Szadzku, tzw. krochmalnia oraz powiązana z nim osada przygodowa – cenny przykład średniowiecznego budownictwa obronnego. Jest to obiekt o dużej wartości poznawczej i edukacyjnej, ponieważ w pełni zachował swój pierwotny kształt, co umożliwi rozpoznanie cech charakterystycznych dla tej formy osadniczej. Najpierw powstała osada (VIII w.), która funkcjonowała nieprzerwanie do czasów nowożytnych. W XII w. wybudowano niewielkie grodzisko, które było wykorzystywane do XIII w. Na początku XIV w. mieściła się w nim siedziba rycerska, którą porzucono na rzecz położonego nieopodal, nowo wybudowanego zamku.

4.3.4. DZIEDZICTWO ZABYTKÓW RUCHOMYCH

Na terenie gminy Dobrzany dziedzictwo zabytków ruchomych to praktycznie elementy wyposażenia kościołów.

Do najcenniejszych należą:

1. Odargowo – kościół:
 - anierystyczny ołtarz z 1596 r., przeniesiony po 1946 r. z kościoła w Szadzku, fundacja Joachima von Wedell (1522-1609); drewniany, polichromowany, z pięciokwaterową nastawą ołtarzową, łączącą sceny malowane z życia Chrystusa i elementy płaskorzeźbione; dekoracje stanowią: ornament okuciowy z rautami i kaboszonami, kolumnienki doryckie, figuralne sploty wolutowe, zwierzęce maski i inne;
 - ambona drewniana, polichromowana z 1598 r. z malowanymi postaciami ewangelistów, zdobiona elementami architektonicznymi;
 - empora organowa z 14 malowidłami z historią życia Chrystusa, XVII w.
2. Biata - kościół:
 - manierystyczna chrzcielnica (po konserwacji 2016).
3. Bytowo – kościół:
 - ołtarz ambonowy z 2 poł. XVIII w.
4. Dobrzany - kościół:
 - ambona z XVIII w., pochodząca z Odargowa,
 - kielich mszalny z 1605 r., srebrny z 1605 r., o wysokości 22,4 cm.

5. Krzemień - kościół:
 - dwa ocynkowane lichtarze z 1747 r., wykonane przez Johanna Heinricha Kaysera ze Stargardu.
6. Lutkowo – kościół: jednorodne, chronologicznie (pocz. XX w.) i stylistycznie (neogotyckie) wyposażenie, z motywami secesji i sztuki ludowej:
 - ołtarz,
 - ambona,
 - prospekt organowy,
 - stolarka drzwiowa
 - malowidła ścienne.
7. Ognica - kościół:
 - barokowy ołtarz z 1722 r.,
 - barokowa ambona z 1735 r.
 - chrzcielnica z 1600 r.

4.3.5. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Konwencja UNESCO dotycząca ochrony dziedzictwa niematerialnego mówi o objęciu ochroną niematerialnej spuścizny kulturowej wspólnot, grup i jednostek rozumianego jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”.

Dziedzictwo niematerialne jest przekazywane - poprzez stałe odtwarzanie - z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

Zmiany geopolityczne po zakończeniu II wojny światowej; włączenie do Polski „Ziem Odzyskanych”, niemalże całkowita wymiana ludności na tych terenach; skutkowałe dramatycznym przerwaniem ciągłości kulturowej. Budowa tożsamości, poczucia swojskości nowej ojczyzny, adaptacja do nowego środowiska i jego akceptacja to procesy długotrwałe, o niejednokrotnie dramatycznym przebiegu. Nowi mieszkańcy gminy Dobrzany przybyli z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej, pochodzący z odmiennych środowisk zderzyli się z nową rzeczywistością. Dziesięciolecia, jakie upłynęły od 1945 r., zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 r., wejście w życie nowych pokoleń, dla których Dobrzany (i okolice) to strony rodzinne, które twarzą klimat sprzyjający pielęgnowaniu dziedzictwa historycznego regionu. Wpłynęły także na dostrzeżenie wartości wielokulturowości w najbliższym otoczeniu; wiele imprez okolicznościowych odnoszących się do najnowszych dziejów gminy pozwala na szczególnie wzrost poczucia swojskości i traktowanie historycznego dziedzictwa, w tym niematerialnego jako wspólnego, pomorskiego a nie „poniemieckiego”.

Głównym elementem niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy Dobrzany, podobnie jak na całym Pomorzu Zachodnim (i szerzej na obszarze tzw. Ziemi Odzyskanych), jest kultywowana tradycja i obrzędowość katolicka, wyrażająca się w: uczestnictwie w świątach roku liturgicznego (Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie i inne), dbałości o miejsca kultu (kościół, kapliczki i krzyże przydrożne, nagrobki na cmentarzach), a także zwyczaju pielgrzymowania do sanktuariów. Drugim obszarem dziedzictwa kulturowego są uroczystości związane z porami roku, często powiązane z uroczystościami kościelnymi, jak np. dożynki, które na terenie Gminy Dobrzany odbywają się cyklicznie od 2004 r.

Nowe (tworzące się elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego to np.:

1. Dni Dobrzan – impreza cykliczna, odbywająca się pod koniec czerwca – miejsce prezentacji Lokalnych Grup Działania i stowarzyszeń.
2. Plenery Malarskie, sianoploty, warsztaty muzyczne, prezentacje lokalnych produktów zorganizowane przy wsparciu Lokalnej Grupy Działania Dobre Inicjatywy Regionu oraz Lokalnej Grupy Rybackiej Sieja, Wiejska Inicjatywa Rozwoju.

Animatorami działań kulturalnych, w tym w zakresie niematerialnego dziedzictwa są: Biblioteka Gminna w Dobrzanach (z filią w Krzemieniu), Gminne Centrum Informacji, sala wiejska w Mosinie, a także świetlice wiejskie w Bytowie, Lutkowie, Kępnie, Krzemieniu, Błotnie i Białej.

Biblioteka organizuje wystawy malarskie, spotkania dla młodzieży, konkursy i lokalne uroczystości.

Na terenie gminy działają zespoły ludowe: „Jezioranki” z Krzemienia i „Biesiada” z Szadzka oraz chór „Apasjonata” z Dobrzan.

Działają też stowarzyszenia: Nasza Gmina Dobrzany, Towarzystwo Przyjaciół Dobrzan „Złoty Szpon”, „Wyszkowa Góra i my”, Stowarzyszenie „Sieja”, „Pod Bocianim Gniazdem”, „Przyjazna Wieś Bytowo”, Klub Pracy Twórczej oraz Fundacja Integracji Społecznej – Pod Aniołem.

Elementem dziedzictwa niematerialnego jest także herb miasta, przedstawiony historycznie na mapie Lubiniusa z 1618 r.: na tarczy przedzielonej poprzeczną belką widnieje łapa Gryfa zwrócona w lewo. Z czasem Dobrzany zaczęły używać pieczęci, na której pojawia się postać w aureoli, w prawej ręce trzymająca miecz, w lewej zaś pastorał. Pieczęć opatrzona była również maksymą „Secret. Civitatis Jakobshagen”. Dnia 11 listopada 2012 r. została podjęta uchwała nr XXII/196/12 Rady Miejskiej w Dobrzanach, w sprawie ustanowienia herbu, flagi, pieczęci, flagi stolikowej i banneru gminy Dobrzany oraz zasad i warunków ich używania.

4.4. ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Zagrożenia krajobrazu kulturowego

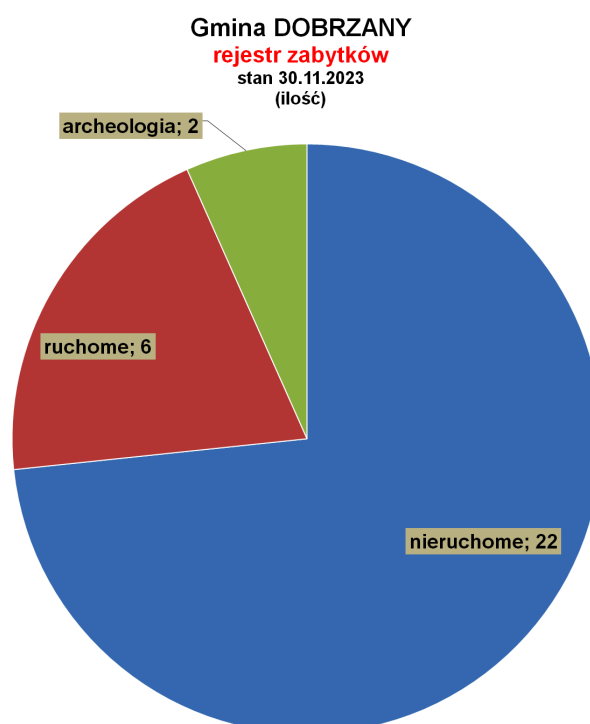
Główne zniszczenia (zagrożenia) krajobrazu kulturowego na terenie gminy Dobrzany są związane z:

- ❑ ubytkami zabudowy w obrębie pierwotnych założeń przestrzennych; niektóre osady (wybudowania) o zamierającym krajobrazie kulturowym (np. Grabnica);
- ❑ dezintegracją zespołów rezydencjonalno – parkowo – folwarcznych, w związku z restrukturyzacją i zmianami własnościowymi; np. Błotno, Mosina;
- ❑ dekompozycją i degradacją zespołów rezydencjonalno – parkowych:
 - pałac w Bytowie w stanie ruiny, dom rządcy w Szadzku – nieużytkowany;
 - częściowo zatarte granice parków (np. w Bytowie nowa zabudowa mieszkalna – bloki);
- ❑ dekompozycją i wyburzeniami w obrębie zespołów folwarcznych:
 - wyburzona zabudowa gospodarcza w Mosinie;
 - całkowicie przekomponowany układ podwórza w Kozach, z nową zabudową;
 - ubytki w zabudowie gospodarczej – Kępno, Bytowo;
 - zmiana funkcji niektórych obiektów folwarcznych i adaptacja do nowych funkcji
 - zróżnicowany stan zachowania koloni mieszkalnych; pierwotnie typologicznie jednorodne budynki zostały zdewaloryzowane przez liczne przemurówki w obrębie elewacji, wymianę stolarki i pokrycia;
- ❑ pojedynczych ubytków zagród lub poszczególnych obiektów gospodarczych, np. brak części stodół, trwałych ogrodzeń, małej architektury;
- ❑ stanu zachowania tradycyjnej zabudowy mieszkalnej (w tym szachulcowej), która ulega naturalnej dekapitalizacji oraz poddawana jest niekontrolowanym (żywiotowym) przekształceniom elewacji (np. wymiana stolarki, nowe tynki), pokrycia oraz rozbudowy;
- ❑ zaniedbaniami większości cmentarzy poewangelickich, ze zniszczonymi lub usuniętymi nagrobkami i ubytkami w drzewostanie (niektóre nekropolie są słabo czytelne w terenie);
- ❑ częściowo zdewaloryzowany zespół urbanistyczny Dobrzan:
 - wyburzona historyczna zabudowa w obrębie pierwotnego układu;
 - nowe nawarstwienia architektoniczne (bloki) o dewaloryzujących formach;
 - częściowo zatarta kompozycja historycznych cmentarzy;
 - ciąg stodół zachowany (fragmentarycznie) przy ul. Kościuszki;
 - wyburzona większość historycznej zabudowy komunalnej i przemysłowej

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DOBRZANY USTANOWIONA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Formy prawnej ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skreślenie z rejestru zabytków leży w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

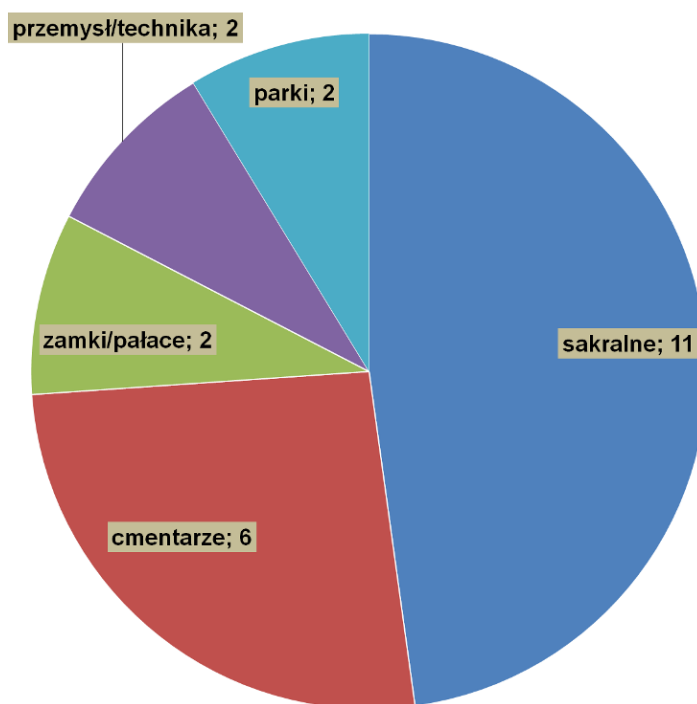
Rejestr zabytków nieruchomych

Rejestr zabytków nieruchomych gminy Dobrzany liczy **22 obiekty i obszary**, które występują pod piętnastoma numerami wpisów do rejestru¹⁵. Najstarszym wpisem (z 1958 r.) objęty jest kościół z Białej. W l. 60. XX w. wpisano do rejestru kościoły w Bytowie, Odargowie, Ognicy i wieżę w Kępnie. Najwięcej wpisów pochodzi z l. 90. XX w. Po 2000 r. wpisano do rejestru: pałac w Bytowie, linię kolei wąskotorowej (ze stacją kolejową w Ognicy), relikty zamku w Szadzku i cmentarz kościelny w Ognicy. Zdecydowana większość wpisów do rejestru zabytków dotyczy architektury sakralnej (11) oraz cmentarzy przykościelnych (9). Z innej kategorii zabytków odnotowano pojedyncze wpisy: pałac i park w Bytowie, zamek w Szadzku, młyn w Bytowie i linia kolei wąskotorowej.

Powyższe zabytki zostały włączone do gminnej ewidencji zabytków.

¹⁵ Zgodnie z wykazem umieszczonym na oficjalnej stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>.

Gmina DOBRZANY
rejestr zabytków nieruchomych
TYPOLOGIA
(ilość)

W odniesieniu do obiektów nieruchomych (architektura i obszary) wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich prac budowlanych (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgodnionej z organem właściwym ds. ochrony zabytków, wydania decyzji o zezwoleniu na budowę po uzyskaniu zaleceń konserwatorskich tego organu i uzyskaniu przez wykonawcę pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków - załącznik nr 1

Rejestr zabytków archeologicznych

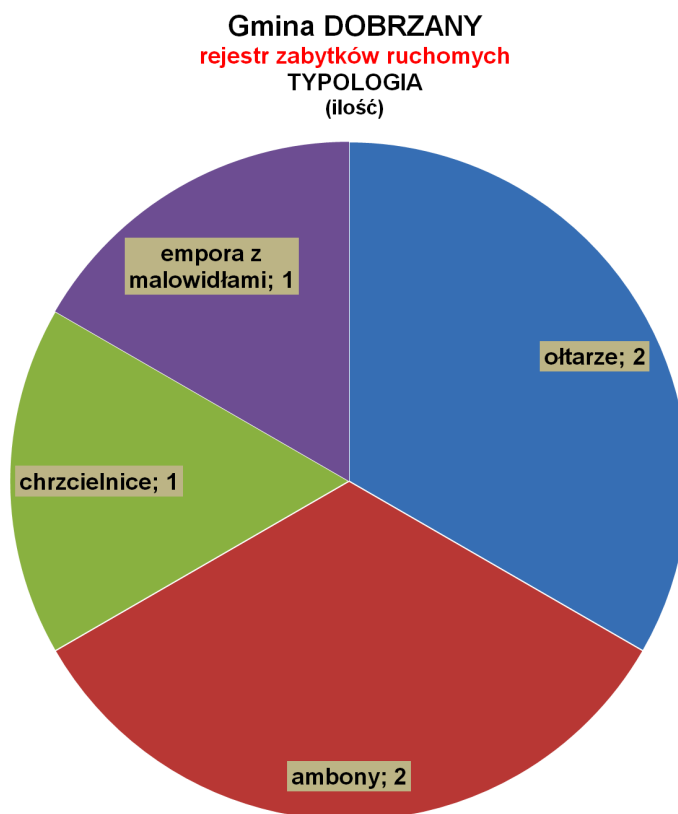
L.p.	Nazwa	Numer stanowiska	Funkcja	Chronologia
1.	Szadzko	32-13/129	Grodzisko	Wczesne średniowiecze (XII-XIII i XIV w.)
	nr 678, decyzja z dn. 22.12.1970 r., znak: Kl.I.6801/47/70			
2.	Szadzko	32-13/131	Cmentarzysko	Okres lateński / Okres rzymski
	nr 718, decyzja z dn. 14.12.1971 r., znak: Kl.I.6801/38/71			

Traktując wyżej wymienione stanowiska archeologiczne (o własnych formach terenowych) za nieodłączny element krajobrazu kulturowego, należy dążyć do zachowania ich w terenie, na którym pełniły niegdyś swoje pierwotne funkcje, a w przypadku prac inwestycyjnych na stanowiskach płaskich koniecznym jest, aby pozyskać jak najwięcej informacji z badań archeologicznych, jakie winny być przeprowadzone ze względu na ingerujące w grunt roboty budowlane.

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków („WKZ”). Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 „ustawy o oziomz 2003” prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia „WKZ”. Znalazca przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć przedmiot i miejsce odkrycia przy użyciu dostępnych środków; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego „WKZ”, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Wykaz wszystkich stanowisk archeologicznych - załącznik nr 4

Rejestr zabytków ruchomych

Do rejestru zabytków ruchomych jest wpisanych **6 obiektów**, stanowiących Wyposażenie kościołów:

1. Biała – ambona renesansowa (XVII w.) i renesansowa chrzcielnica
Nr rej B-194, z dn. 15.11.1982 r.
2. Odargowo – ambona renesansowa (1598r.) i empora organowa – płyciny (XVII w)
Nr rej B-205, z dn. 21.04.1980 r.
3. Odargowo – ołtarz renesansowy (1596 r.)
Nr rej B-221, z dn. 21.04.1980 r.
4. Ognica – ołtarz barokowy (1772 r.)
Nr rej B-191, z dn. 17.11.1982 r.

Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ale na wniosek właściciela tego zabytku. „WKZ” może wpisać z urzędu zabytek ruchomy do rejestru jeśli istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywozu za granicę.

Wykaz zabytków ruchomych (oraz innych obiektów ujętych w kartach ewidencyjnych) jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku, w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem – Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie opracował wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Dobrzany ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków („WEZ”). Pierwotny wykaz „WEZ” gminy Dobrzany zawierał 88 obiektów i obszarów zabytków nieruchomych, który został przekazany Gminie Dobrzany.

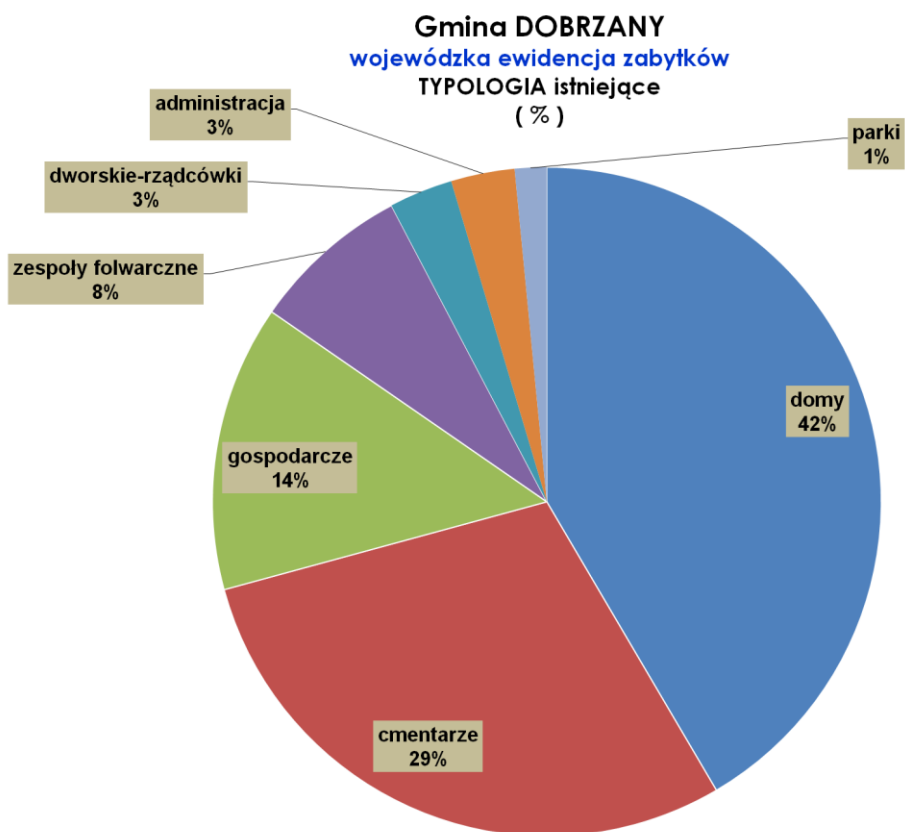
W wyniku aktualizacji WUOZ w Szczecinie, przeprowadzonej w 2015 i 2018 r., po uwzględnieniu obiektów nieistniejących, przepisanych do rejestru zabytków, czy nowo włączonych do ewidencji (cmentarz żydowski w Dobrzanach), „WEZ” gminy Dobrzany liczy **64 obiekty i obszary**.

Powyższe zabytki zostały włączone do gminnej ewidencji zabytków.

W „WEZ” zabytków nieruchomych gminy Dobrzany dominują budynki mieszkalne (chałupy, domy, kamienicki) oraz cmentarze, które stanowią blisko 70% wszystkich zabytków z tej kategorii. Oprócz tego kilka budynków gospodarczych (folwarcznych i chłopskich) i zespołów folwarcznych, a także pojedyncze obiekty związane z administracją kościelną, folwarczną i leśną.

Wszystkie stanowiska archeologiczne (185) są wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków i tym samym winne być ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Wykaz zabytków nieruchomych w wojewódzkiej ewidencji zabytków - załącznik nr 2

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY DOBRZANY

6.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY DOBRZANY („SUIKZP 2002”)

(Uchwała nr XXVII/220/02 z dnia 7 października 2002 r. przez Radę Miejską w Dobrzanych, z późn. zmianami)

„SUIKZP” jest podstawowym dokumentem planistycznym, określającym politykę przestrzenną gminy. „SUIKZP” nie jest aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ponieważ obowiązuje ustawowa zasada zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium.

W związku z tym, ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

„SUIKZP 2002” gminy Dobrzany, w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy, oparte zostało na Studium Wartości Kulturowych, opracowanym przez Waldemara Witka, BSiDK 2000 r. - jako integralny element Studium uwarunkowań (...). Przeprowadzono analizę i charakterystykę jednostek osadniczych oraz zasób obiektów zabytkowych w podziale typologicznym na: architekturę, zespoły rezydencjonalno-parkowo i folwarczne, cmentarze i stanowiska archeologiczne. Wskazano najważniejsze elementami historycznego krajobrazu kulturowego gminy Dobrzany: średniowieczne założenia przestrzenne, relikty średniowiecznej architektury obronnej (zamek w Szadzku), świadczące o historycznym znaczeniu regionu, zabytkowe kościoły reprezentujące różne style architektoniczne oraz zabudowa ludowa, wzniesiona w tradycyjnej technice ryglowej, w tym obiekty o XVIII-wiecznej metryce.

W Studium wskazano strefy ochrony konserwatorskiej i zasady ochrony, które winny być uwzględnione przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze gminy Dobrzany wskazano następujące strefy ochrony konserwatorskiej:
Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej – obszar uznany za materialne świadectwo historyczne, na którym dawny układ przestrzenny lub jego elementy zachowały się w stanie nienaruszonym lub nieznacznie zniekształconym. W strefie zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Strefą tą objęto działki kościelne w następujących miejscowościach: Biała, Bytowo, Dobrzany, Kępno, Krzemień, Lutkowo, Odargowo, Ognica, Szadzko oraz relikty zamku w Szadzku.

Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej – obszar ochrony układów przestrzennych i ich fragmentów w obrębie, których czytelne jest historyczne rozplanowanie zabudowy o lokalnych wartościach kulturowych. W strefie tej wprowadza się wymóg konsultowania i uzgodnienia ze „WKZ” wszelkich działań inwestycyjnych. Strefą tą objęto układ przestrzenny Dobrzan, układy ruralistyczne: Biała, Błotno, Dolice, Kępno, Lutkowo, Odargowo, Ognica, Szadzko.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego – krajobraz integralnie związany z zespołem zabytkowym lub obszary ukształtowane w wyniku działalności ludzkiej – parki, cmentarze aleje. Tereny te mogą stanowić również integralną część obszarów chronionych strefą „A” lub „B” jako rodzaj zabezpieczenia i ekspozycji form tradycyjnych. Są to cmentarze wiejskie w: Białej, Błotnie, Bytowie, Dolicach, Grabnica, Kozy, Krzemień, Sierakowo, Szadzko; parki w: Bytowie, Dobrzanach, Mosinie; dolina rzeki Dołżnicy; aleje przydrożne w Bytowie.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji – ochrona ekspozycji zabytkowego układu przestrzennego lub jego elementów. Strefą objęto widoki na wsie Bytowo i Szadzko i miasto Dobrzany, ekspozycję na kościoły w: Dobrzanach, Krzemieniu, Odargowie oraz wzgórze zamkowe w Szadzku.

6.2. LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY DOBRZANY na lata 2017-2023 („LPR 2017-23”)

(Uchwała Nr V/46/19 Rady Miejskiej w Dobrzanach z dnia 12 lutego 2019 r.)

Celem rewitalizacji jest ożywienie danej części przestrzeni, poprzez wielopłaszczyznowe działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.

„LPR 2017-23” dla Gminy Dobrzany został opracowany zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym. Program spełnia wymogi Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020 oraz jest zgodny z zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014 - 2020.

Rewitalizacją objęto 150,65 ha (1,11% powierzchni gminy) i były to następujące obszary:

1. Miasto Dobrzany – rejon ulic: Stargardzkiej, Spółdzielczej, Robotniczej, Majowej, Sportowej, Szkolnej, Słonecznej, Wąskiej, Podgórznej, Strażackiej, Rzeczej, Orzechowej, Brzozowej, Lipowej, Działkowej, Jana Pawła II od numeru 1 do numeru 26. (jednostka analityczna Dobrzany 1 – objęta procesem rewitalizacji w całości) ul. Jana Pawła II od numeru 27 do numeru 33, numery: 35, 37, 41, 43, 45, 47, 49, 53, (jednostka analityczna Dobrzany 2 - objęta procesem rewitalizacji w części);
2. Szadzko (część miejscowości);
3. Bytowo;
4. Odargowo.

W celu szczegółowy 4. Sfera funkcjonalno-przestrzenna, w zakresie 4.2. Rewaloryzacja obiektów (w tym obiektów zabytkowych) na cele społeczno-kulturalne wyznaczono projekty inwestycyjne:

- Ścieżka dydaktyczno-historyczno-przyrodnicza wzdłuż jeziora do Dobrzan;
- Zagospodarowanie ruin zamku w Szadzku;
- Nadanie nowych funkcji społecznych dla pałacu w Bytowie;

- Rewitalizacja zabytkowego parku w Bytowie;
- Remont zabytkowego kościoła w Bytowie;
- Przebudowa zabytkowego młyna przy rzece na świetlicę wiejską;
- Remont kościoła w Odargowie;
- Program aktywizacji i integracji seniorów poprzez uczestnictwo w kulturze;
- Organizacja zajęć kulturalnych, edukacyjnych i animacyjnych na bazie infrastruktury społecznej wsi.

6.3. STRATEGIA ROZWOJU GMINY DOBRZANY na lata 2016-2026 („SRW 2016-26”)

(Uchwała Nr XVIII/175/16 RM w Dobrzanach z dnia 11 maja 2016 r..)

„SRW 2016-26” jest to dokument planistyczny służący systematyzacji wiedzy o gminie Dobrzany i jej potencjale, a także wskazujący na długofalowe kierunki rozwoju i działania, które przyczynią się do rozwoju jej obszarów w określonym okresie. W „SRW 2016-26” sformułowano cztery cele strategiczne rozwoju gminy Dobrzany wraz z celami szczegółowymi oraz kluczowymi zadaniami.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego kluczowym jest Cel nr 3: Nowoczesna infrastruktura i rozwój usług publicznych.

W ramach celu szczegółowego 3.2.: Rozwój infrastruktury kulturowej i sportowo-rekreacyjnej wskazano na takie działania jak np.:

- budowa i modernizacja świetlic wiejskich (Mosina, Sierakowo);
- budowa amfiteatru w parku miejskim w Dobrzanach;
- budowa ścieżek rowerowych.

W ramach celu szczegółowego 3.2.: Rozwój infrastruktury turystycznej i dziedzictwa kulturowego wskazano na takie działania jak np.:

- poprawa stanu i sposobu użytkowania zabytków dziedzictwa kulturowego (obiekty sakralne, zabytkowe parki dworskie, ruiny pałaców) w gminie Dobrzany poprzez ich rewaloryzację i przeciwdziałanie procesowi ich degradacji oraz udostępnianie;
- Inicjowanie i wspieranie działań, które dążyć będą do rozbudzania i podnoszenia społecznej świadomości i wrażliwości w zakresie dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie i promocja imprez kulturalnych celem zwiększenia liczebności mieszkańców i turystów korzystających z oferowanego programu kulturalnego.
- kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych poprzez wdrożenie elementów łączących kulturę, turystykę i rolnictwo;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego poprzez zachowanie i przywracanie wysokiego poziomu otoczenia, jego estetyki i ładu przestrzennego;
- współpraca z innymi jednostkami (w tym Powiatem) w zakresie promocji regionu poprzez podkreślanie zasobów kultury, turystyki i rekreacji i ich umiejętne uwypuklenie na zewnątrz.

6.4. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023 („GPOnZ 2020-23”)

(Uchwała Nr XIX/178/20 Rady Miejskiej w Dobrzanych z dnia 4 listopada 2020 r.)

Samorząd Gminy Dobrzany realizuje ustawowy obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W „GPOnZ 2020-23” określono następujące priorytety:

- I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.
- II. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.
- III. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Powyższym priorytetom przypisano określone zadania oraz wskaźniki realizacji.

Niestety nie zostały sporządzone sprawozdania w cyklach dwuletnich z realizacji GPOnZ 2020-2023, które zgodnie z „ustawą o ożoniz 2003” winny być przedstawione przez burmistrza Radzie Miejskiej.

Z informacji uzyskanej z Urzędu Gminy Dobrzany wynika, że nie prowadzono monitoringu stanu zachowania zabytków. Gminna Ewidencja Zabytków jest dostępna, w formie spisu, na stronach www. UG Dobrzany, a karty ewidencyjne w siedzibie urzędu. Wydawano foldery i informatory o dziedzictwie gminy; powstał także trasa rowerowa szlakiem zabytkowych kościołów.

6.5. DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW Z BUDŻETU GMINY DOBRZANY

(Uchwała NR VII/62/11 Rady Miejskiej w Dobrzanych z dnia 17 czerwca 2011 r.)

Uchwała określa zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych w granicach administracyjnych Gminy Dobrzany.

W latach 2020-2023 samorząd gminy Dobrzany udzielił dotacje na rzecz obiektów sakralnych:

- Odargowo = 20 tys.
- Ognica = 30 tys.

Na rzecz remontu kościoła w Ognicy pozyskano dotację z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kwocie 160 tys.

Samorząd Gminy Dobrzany aplikował skutecznie do Rządowego Programu Odbudowy Zabytków uzyskując dotacje na:

1. Renowację dachu w kościele w Białej – kwota dofinansowania 294 tys.
2. Renowację okien w kościele w Bytowiu - kwota dofinansowania 78,4 tys.
3. Renowację okien w kościele w Lutkowie - kwota dofinansowania 44,1 tys.
4. Remont, rewaloryzację i konserwację kościoła w Odargowie - kwota dofinansowania 735 tys.

Z uwagi na zmiany ustawy o ochronie zabytków (...) z 2003 r. - obowiązujące od 01.01.2018 roku w zakresie dofinansowań oraz zaostreżenia kart za świadome niszczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a te z mocy ustawy stanowią integralny element gminnej ewidencji zabytków) oraz zabytków archeologicznych¹⁶ - konieczne jest podjęcie przez samorząd gminy starań na rzecz opracowania stosownej informacji bądź szkoleń dla urzędników i właścicieli oraz użytkowników zabytków rejestrowych i ewidencyjnych. Szkolenia prowadzi m.in. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

UWAGA!

Zmiana ustawy 2003 - z 22 czerwca 2017 r.¹⁷ w zakresie art. 81.1 - wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Art. 81.1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale."

Gmina Dobrzany posiada aktualny „GEZ” i dlatego zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów¹⁸. Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych.

W poprzednim GPOnZ 2020-23 wprowadzono taką propozycję do zadań własnych samorządu gminy.

6.7 GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w „GEZ” w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹⁹ wzmacnia znaczenie „GEZ”.

¹⁶ Zagrożenie karą finansową od 500 zł do 500000 zł.

¹⁷ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

¹⁸ Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2018 r. stosuje taką możliwość, a pierwsze dotacje zostały przyznane w konkursie w 2019 r.

W art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy*²⁰.

Rozporządzenie z 2019 r. wprowadza nowy wzór karty GEZ oraz określa sposób uzgodnienia (porozumienia) z WUOZ w odniesieniu do obiektów typowanych przez wójta, burmistrza, prezydenta do GEZ.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w „GEZ” jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (aktualizacja Dz.U. z 2020, poz. 293, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków²¹.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 r. ustawę (z 03.10.2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zmiana „ustawy oozionz 2003” z 22 czerwca 2017 r., w zakresie art. 81.1, wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Tym samym w żywotnym interesie gminy jest stała weryfikacja gminnej

¹⁹ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. *o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami*, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – *Prawo budowlane*, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego) z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym w/w. rozporządzenia.

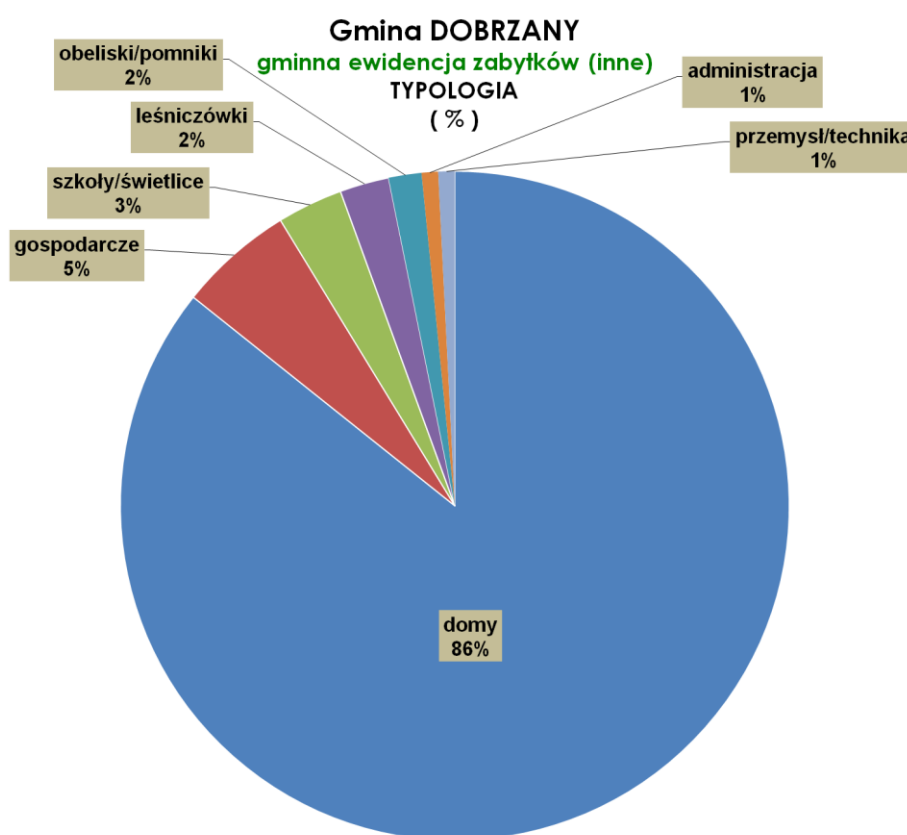
²¹ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 12.03.2013.

ewidencji zabytków, aby dotacje były udzielane dla obiektów o oczywistych walorach zabytkowych.

Gminna Ewidencja Zabytków dla gminy Dobrzany została opracowana w 2014 roku (zarządzenie Burmistrza nr 78/15 z dnia 20.08.2015 r.) i zawiera **212 zabytków nieruchomych**, w tym:

- 22 – wpisane do rejestru zabytków
- 64 – ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- 126 – inne zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków – patrz załącznik 3

W tej trzeciej kategorii dominują budynki mieszkalne (chałupy, domy, kamienice) oraz pojedyncze budynki gospodarcze, szkoły – świetlice, leśniczówki, upamiętnienia (pomniki), a także obiekty administracji publicznej i piekarnia.

W zasobie „GEZ” znajduje się także **185 stanowisk archeologicznych**.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DOBRZANY

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Dobrzany (krajobrazu, zabytków nieruchomości, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- ❖ Cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych, w tym: układ urbanistyczny Dobrzan (odbudowany w XVIII w.), średniowieczne układy ruralistyczne o kompozycji placowej (np. Biała, Krzemień, Lutkowo, Odargowo).
- ❖ Dziedzictwo archeologiczne (rozpoznanie AZP oraz GEZ)
- ❖ Dziedzictwo kulturowe gminy Dobrzany zostało udokumentowane w Katalogu zabytków powiatu stargardzkiego (2010) oraz w Studium Wartości kulturowych gminy Dobrzany (2000).
- ❖ Krajobrazy o walorach przyrodniczych i kulturowych (podstawa do zintegrowania ochrony obszarowej krajobrazu – Obszar Kulturowo-Krajobrazowy 6 „Dolina Iny”, PK „Szadzko” – PZPWZP 2010 (aktualizacja 2020).
- ❖ Uchwała NR VII/62/11 Rady Miejskiej w Dobrzanach z dnia 27 czerwca 2011 r. w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie (...) dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków.
- ❖ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzany” z 2002 r. (z późn zmianami) zawiera wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ❖ Gmina opracowała Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 r.
- ❖ Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską (np. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Dobrzany do 2023 r., Strategia Rozwoju Gminy do 2026 r. i in.).
- ❖ Kulturotwórcza rola Gminnej Biblioteki Publicznej w Dobrzanach (oraz filia w Krzemieniu) i sieci świetlic wiejskich
- ❖ Szlaki turystyczne na terenie gminy: czerwony pieszy Hetmana Stefana, Czarnieckiego, zielony pieszy - „Wzniesienia moreny czołowej”.
- ❖ Ochrona historycznych cmentarzy poprzez wpisy do rejestru zabytków lub do wojewódzkiej ewidencji zabytków; tym samym wszystkie cmentarze są ujęte w gminnej ewidencji zabytków.
- ❖ Skuteczne pozyskiwanie dofinansowań na prace konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

Rządowy Program Odbudowy Zabytków – wsparcie na 4 zadania, w kwocie 1,151 mln:

- renowację dachu w kościele w Białej
- renowację okien w kościele w Bytowie
- renowację okien w kościele w Lutkowie
- remont, rewaloryzację i konserwację kościoła w Odargowie

7.2. SŁABE STRONY

- Pogarszający się stan techniczny zabudowy miejskiej oraz wiejskiej (w tym obiektów wpisanych do rejestru zabytków i GEZ).
- Dewaloryzacja historycznych zespołów dworsko-folwarcznych (np. Bytowo i Mosina) w związku z utratą pierwotnych funkcji.
- Pogarszający się stan techniczny większości budynków wiejskich wzniesionych w rodzimej konstrukcji ryglowej, co może skutkować m.in. skreśleniem ich z GEZ, a w konsekwencji fizycznym unicestwieniem.
- Brak systemu dofinansowań przez samorząd gminny dla obiektów ujętych w GEZ - co dopuszcza ustawodawca od 01.01.2018 r.)²².
- Gmina Dobrzany nie zrealizowała ustawowego obowiązku jakim jest przygotowanie w cyklach dwuletnich sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (na lata 2020-2023).
- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzany.
- Zaniedbanie historycznych poewangelickich nekropolii. Wiejskie cmentarze historyczne wymagają stałej pieczy właścicielskiej (szczególnie w zakresie podstawowego uporządkowania).
- Brak właściwej ekspozycji cmentarza żydowskiego w Dobrzanach.
- Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), stosowanie blachodachówki, jaskrawa kolorystyka elewacji – skutkujące obniżeniem walorów zabytkowych (w tym na obszarach wiejskich).
- Brak Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

7.3. PERSPEKTYWY

- ✚ Ekspozycja historycznych elementów zabudowy układu urbanistycznego Dobrzan i tworzenie klimatu miasta przyjaznego turystom poprzez wzbogacenie oferty np. na stronie www gminy].

²² Dotacje dla obiektów w GEZ uwzględnia (od 01.01.2018 r.) Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego

- ✚ Promowanie dziedzictwa historycznego – np. ruiny zamku Szadzko, architektura sakralna, w tym kościół w Dobrzanach (projekt D. Gilly).
- ✚ Rozbudowa sieci szlaków turystycznych oraz wspieranie inicjatyw środowisk wiejskich w zakresie usług agroturystycznych w historycznych zagrodach.
- ✚ Promowanie bogatego dziedzictwa archeologicznego – np. poprzez cykl spotkań i prelekcji.
- ✚ Partnerstwo gminy Dobrzany z sąsiednimi samorządami w sferze wykorzystania potencjału dziedzictwa techniki jakim stanowi zabytkowa linia kolei wąskotorowej Stargard – Ińsko.
- ✚ Podnoszenie znaczenia Biblioteki Publicznej w Dobrzanach i świetlic wiejskich jako swoistych centrów wzmacniania tożsamości społeczności lokalnych poprzez upowszechnianie wiedzy o zabytkach i tradycjach wiejskich gminy Dobrzany w tym dziedzictwo niematerialne, kulinarne
- ✚ Dalsze i skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania własne i wspierająca właścicieli prywatnych, a przez to realizująca GPOnZ.
- ✚ Zachowane walory dziedzictwa kulturowego wsi dobrzańskich poprzez wspieranie (w tym materialne) inicjatyw lokalnych.
- ✚ Funkcjonowanie gospodarstw agroturystycznych w historycznych budynkach.
- ✚ Dbłość o dobry poziom nowych realizacji architektonicznych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów tzw. pustek miejskich.
- ✚ Powstanie zintegrowanego systemu opieki zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- ✚ Liczne - na dobrym poziomie merytorycznym i edytorskim – wydawnictwa dotyczące historii i jej świadectw na obszarze gm. Dobrzany, w tym opracowania monograficzne.
- ✚ Społeczeństwo świadome historii Pomorza Zachodniego, a tym samym akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną – swojską - przestrzeń.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przeгляд zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna pomóc w tworzeniu wizerunku Gminy Dobrzany jako atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) oraz określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;

- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- ochrona zabytków gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Cel perspektywiczny 2 Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Miasta i Gminy Dobrzany

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej w tym o charakterze ponadregionalnym.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym Gminy Dobrzany i potrzeby jego zachowania.

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk realizowanych w różnych terminach;
- wykreowanie/kontynuacja wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska;

- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w lata 2024 - 2027 na mocy uchwały Rady Miejskiej w Dobrzanach

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024-2027 na mocy uchwały Rady Miejskiej w Dobrzanach
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków przyjęta zarządzeniem NR 78/15 Burmistrza Dobrzany z dn. 20.08.2015 r.	1. Monitoring i weryfikacja GEZ oraz korekty kart w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie 2. Rozszerzenie i upowszechnienie dostępu do kart GEZ na stronie www. Urzędu Miejskiego - w formie informacji geoprzestrzennej
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w miarę potrzeb inwestycyjnych	Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUIKZP 2002 z późn. zmianami)
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	Rozważenie możliwości wystąpienia do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru zabytków obiektów wskazanych w SUIKZP 2002 z późn. zmianami oraz innych opracowaniach studialnych (np. z obszaru miasta Dobrzany i terenów wiejskich)

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024-2027 na mocy chwały Rady Miejskiej w Dobrzanych
	Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Dla Gminy Dobrzany Na lata 2017-2023	Kontynuacja działań w zakresie realizacji projektów przewidzianych na lata 2017-2023 (w miarę posiadanych i pozyskanych środków) w tym np: - zagospodarowanie ruin zamku w Szadzku - nadanie nowych funkcji społecznych dla pałacu w Bytowie - rewitalizacja zabytkowego parku (w Bytowie) - remont zabytkowego kościoła w Bytowie (dotacja Polski Ład) - przebudowa zabytkowego młyna w Bytowie na świetlicę wiejską - remont zabytkowego kościoła w Odargowie (dotacja Polski Ład)
	Wyodrębnienie w strukturze Urzędu Miejskiego stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	Zadania przypisane do stanowiska ds. ochrony środowiska w UG Dobrzany
	Utrzymanie (i doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	Organizacja i udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka), w tym przy współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa OT Szczecin, Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie
	Realizacja prawnych zagadnień opieki nad zabytkami	Monitorowanie zmian prawnych dotyczących dziedzictwa, tworzenie niezbędnych i aktualizacji istniejących dokumentów strategicznych gminy z uwzględnieniem walorów dziedzictwa (np. plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego)
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi elementami zieleni komponowanej	1. Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami gminy (poewangelickie, kirkut w Dobrzanych). 2. Wystąpienie do Narodowego Instytutu Dziedzictwa z wnioskiem o oznakowanie kirkutu w ramach Programu MKiDN „ Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie RP”. 3. Rewitalizacja parku w Bytowie zgodnie z zapisami Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata 2017-2023

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024-2027 na mocy chwały Rady Miejskiej w Dobrzanych
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w rejestrze zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków)	1. Monitoring stanu zabytków w zasobie gminy (w GEZ) 2. Budowa komputerowej bazy danych, w tym w systemie informacji geoprzestrzennej (kontynuacja)
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Dobrzany prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy	1. Uchwała nr VII/62/11 Rady Miejskiej w Dobrzanych z 17 czerwca 2011 r. w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków 2. Rozważenie możliwości przez Gminę Dobrzany przyjęcia uchwały dotyczącej dofinansowania prac remontowych, robót budowlanych) dla obiektów i ujętych w GEZ. Zadanie przewidziane do realizacji w miarę posiadanych środków budżetowych oraz pozyskanych zewnętrznych dotacji
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną	Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Stargardzkiego o oznakowanie zabytków na terenie gminy zgodnie z odpowiednimi przepisami
	Zabezpieczenie p.poż. i antywłamaniowe kościołów na terenie Miasta i Gminy Dobrzany	1. Monitoring stanu zabezpieczeń obiektów sakralnych, np. w formie komisji wspólnej ze stroną kościelną i Państwową Strażą Pożarną 2. Dofinansowanie montażu instalacji p.poż. i antywłamaniowego dla obiektów sakralnych (w miarę posiadanych środków)
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach	Rozpoczęcie działań w zakresie promocji dobrych praktyk w obiektach zabytkowych - np. „Dyplom uznania Burmistrza Dobrzany" za opiekę nad zabytkami/ najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego /wykonawcy prac konserwatorskich przy zabytku

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024-2027 na mocy chwały Rady Miejskiej w Dobrzanych
<p>CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ</p>		
<p>1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości</p>	<p>Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Dla Gminy Dobrzany na lata 2017-2023, (kontynuacja w latach kolejnych)</p>	<p>Kontynuacja działań w zakresie realizacji projektów przewidzianych na lata 2017-2023 (w miarę posiadanych i pozyskanych środków) w tym np:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zagospodarowanie ruin zamku w Szadzku - nadanie nowych funkcji społecznych dla pałacu w Bytowie - rewitalizacja zabytkowego parku (w Bytowie) - remont zabytkowego kościoła w Bytowie (dotacja Polski Ład) - przebudowa zabytkowego młyna w Bytowie na świetlicę wiejską - remont zabytkowego kościoła w Odargowie (dotacja Polski Ład)
	<p>Rozbudowa kulturowych tras turystycznych, szlaków (pieszych, rowerowych, wodnych, konnych, ścieżek edukacyjnych)</p>	<p>1. Opracowanie/kontynuacja koncepcji rozwoju turystyki kulturowej dla Gminy Dobrzany 2. Oznakowanie/kontynuacja istniejących ścieżek i tras turystycznych wykorzystujących warunki środowiska kulturowego - w miarę posiadanych środków finansowych. 3. Uzupełnianie stron internetowych (w tym media społecznościowe) informujących o potencjale turystycznym gminy (o informacje dotyczące dziedzictwa kulturowego gminy)</p>
	<p>Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych</p>	<p>Opracowanie regulaminu konkursów (np. „Dobrzańska strzecha”) dla prowadzących działalność w zabytkach - punkty informacji turystycznej, zajazdy, pensjonaty, agroturystyka, in.</p>
<p>2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do</p>	<p>Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania dotacji</p>	<p>Prowadzenie informatora , np. na stronie internetowej, dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania: www.mswia.gov.pl</p>

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024-2027 na mocy chwały Rady Miejskiej w Dobrzanych
opieki nad dziedzictwem kulturowym	z różnych programów	www.bip.wzp.pl www.wkz.szczecin.pl www.samorząd.nid.pl www.konserwator.nid.pl
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	Przygotowanie cyklu spotkań (np. Biblioteki Gminnej w) ze specjalistami konserwatorami zabytków, architektami - współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie Narodowym Instytutem Dziedzictwa OT w Szczecinie, Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Stowarzyszeniem Konserwatorów Zabytków, Oddział w Szczecinie, Stowarzyszeniem Historyków Sztuki O/Szczecin
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024-2027 na mocy chwały Rady Miejskiej w Dobrzanych
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczne edukacja kulturowa dzieci i młodzieży	Kontynuacja działań poprzez instytucje własne i partnerów zewnętrznych: <ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych. 2. Przygotowanie warsztatów tematycznych np. dotyczących nowych technologii w opiece nad zabytkami (metoda skaningu laserowego, fotogrametrii) we współpracy np. z Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecin 3. Wspieranie inicjatyw lokalnych w zakresie podtrzymywania tradycji regionalnych, np. w zagrodach agroturystycznych, w Szadzku (w tym współpraca z partnerami zewnętrznymi – Narodowy Instytut Dziedzictwa OT Szczecin, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie)

	Promocja znaczenia ziemi dobrzańskiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i in. dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	Współpraca w Muzeum Archeologiczno-Historycznym w Stargardzie, BDZ, NID"
	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków	1. Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków 2. Wnioskowanie do ZWKZ i Starosty Stargardzkiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Promocja dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych (w tym strony www. partnerów np. Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa , Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków)
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej) (w miarę posiadanych środków)
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego w tym kulinarnego przy współpracy ze stowarzyszeniami i Kołami Gospodyń Wiejskich	1.Realizowanie projektów związanych z cyklem obrzędowości dorocznej w formie konkursów, publikacji (np. konkurs na tradycyjną ozdobę choinkową, wydanie gminnej książki kulinarnej w oparciu o tradycje rodzinne mieszkańców gminy)" 2. Konkurs folklorystyczny – taneczno-śpiewaczy. 2. Wyróżnienie osobistości zasłużonych dla regionu w formie tytułu „Honorowy Obywatel Gminy Dobrzany"
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy Dobrzany)	Udział w obchodach Europejskich i Zachodniopomorskich Dniach Dziedzictwa na obszarze miasta i gminy (sierpień – październik każdego roku), we współpracy z organizatorami i koordynatorami (BDZ Szczecin)

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Dobrzany w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent **zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki przyjęte za miarodajne) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Gminy Dobrzany) lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych mpzp

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni. Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów i instytucji podległych
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa będącego w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa
- ❖ Rządowy Program Odbudowy Zabytków²³

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Dobrzany można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa"
 - „Ochrona zabytków archeologicznych"
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

²³ Dotacje można uzyskać na zabytki wpisane do rejestru zabytków, gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjne i in.)

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny²⁴

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Pożądanym efektem Programu będzie wzmocnienie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, poprzez animowanie wspólnego działania różnych lokalnych interesariuszy na rzecz rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

Program adresowany jest do **organizacji pozarządowych**.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;
2. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;

²⁴ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

3. działania zmierzające do zachowania i wzmocnienia tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;
4. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmocnienia społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
5. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W 2023 roku budżet programu wynosił 1 220 000 zł.

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

„Samorząd dla Dziedzictwa”

Konkurs ma przyczynić się popularyzacji obowiązku tworzenia i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, a co za tym idzie zwiększenia świadomości oraz poczucia odpowiedzialności społecznej za dziedzictwo w naszym bezpośrednim otoczeniu. Osiągnięcie statusu laureata ma mieć nie tylko wymiar prestiżowy. Ma być jednocześnie motywacją do wzmożonej aktywności w kolejnych latach i czytelnym sygnałem dla lokalnych społeczności, że dbałość o dziedzictwo powinno być procesem ciągłym, długoletnim i gruntownie przemyślanym. To pomost pomiędzy gminami a właścicielami zabytków, który może sprawić, że program przyczyni się do istotnego rozwoju czy też aktywnego zarządzania zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy na płaszczyźnie społecznej, kulturowej lub komercyjnej.

<https://samorząd.nid.pl/>

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „**Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego**” (od 2018 r.). Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2023 r. wyniosła 2,5 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, **dokumentacje**. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;

- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego²⁵

UWAGA!

RPO na lata 2021–2027 (<http://www.bip.wzp.pl/>) czeka na wdrożenie.

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie
UMWZ ul. Piłsudskiego 40, 70-421 Szczecin; gpi@wzp.pl; infolinia: 800 34 55 34

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie
UMWZ, al. Monte Cassino 2, 75-412 Koszalin; lpi-koszalin@wzp.pl

²⁵ Należy monitorować wdrożenie RPO na lata 2021-2027.

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Dobrzany

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Gmina Dobrzany wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie²⁶.

INNE – finansowanie ze środków niepublicznych

Poza finansowaniem ze środków publicznych lub europejskich, możliwe jest także pozyskanie dofinansowania ze środków podmiotów prywatnych, przede wszystkim fundacji.

Przykładami takich organizacji są m.in.:

Fundacja ORLEN - realizuje zadania m.in. w zakresie ochrony dóbr kultury.

<https://fundacja.orlen.pl>

Fundacja TAURON - realizuje swoje cele m.in. poprzez ochronę dziedzictwa narodowego, w szczególności obiektów zabytkowych.

<https://fundacja.tauron.pl/jak-uzyskac-pomoc>

Fundacja KGHM Polska Miedź - wspiera inicjatywy m.in. w obszarze kultury i tradycji, w tym działania prowadzące do zachowania w jak najlepszym stanie obiektów architektury sakralnej i świeckiej, zabytków ruchomych i obiektów kultury materialnej.

<http://fundacjakghm.pl>

Fundacja PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza - wspiera m.in. inicjatywy na rzecz dziedzictwa narodowego i kultury.

<https://fundacja.pgnig.pl>

Fundacja PGE - realizuje projekty dotyczące m.in. pielęgnowania tożsamości narodowej i pamięci historycznej oraz zadania w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego.

<https://fundacjapge.pl>

Samorząd Gminy Dobrzany po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzany na lata 2024-2027 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków – w miarę możliwości budżetowej - na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

²⁶ Dotychczas dofinansowaniami nie są objęte obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW - miasta i gminy DOBRZANY

(przyjęta Zarządzeniem Burmistrza nr 78/15 z dnia 20.08.2015 r.)

– zabytki nieruchome **wpisane do rejestru zabytków** (stan na 30.11.2023 r.)

[Rejestr zabytków - BIP Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie \(alfatv.pl\)](http://alfatv.pl)

Ip.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu	Nr decyzji	Dawny nr rej.
1		linia kolejowa wąskotorowa		111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002	
2	Biała	kościół MB Bolesnej	kon. XV w.	1516	12.09.1958	Kl.V.-0/127/58	364
3	Bytowo	park dworski	pocz. XIX w.	81	02.07.1982	Kl.I.5340/18/82	981
4	Bytowo	kościół św. Wojciecha BM	pocz. XVII - poł. XIX w., 1910-12	1407	21.12.1963	Kl.20/102/63	469
5	Bytowo	pałac /ruina/	1870, 1900 r.	81	23.10.2001	DZ-4200/42/99/2001	
6	Bytowo	młyn	kon. XIX w.	1504	20.12.1988	Kl.3-5340/29/88	1077
7	Dobrzany	kościół św. Michała Archanioła	1782-84	1491	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/34/92	1210
8	Dobrzany	cmentarz przykościelny	poł. XVIII w.	1491	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/34/92	1210
9	Dolice	kościół prawosł / otoczenie/	1896 r.	1412	19.03.1991	PSOZ/Sz-n/5340/40/91	1178
10	Kępno	cmentarz przykościelny	XVI w.	1410	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/32/92	1211
11	Kępno	kościół św. Józefa	1 poł. XIX w.	1410	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/32/92	1211
12	Kępno	wieża kościoła św. Józefa	1767 r.	1410	22.12.1965	Kl.20/11/65	537
13	Krzemień	cmentarz przykościelny	XIX w.	1411	20.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/33/92	1212
14	Krzemień	kościół Wniebowzięcia NMP	1 poł. XIX w., 1903 r.	1411	20.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/33/92	1212
15	Lułkowo	kościół Chrystusa Króla	1907 r.	1408	15.10.1996	DZ-4200/1/O/96	1321
16	Lułkowo	cmentarz przykościelny	XV/XVI w.	1408	15.10.1996	DZ-4200/1/O/96	1321
17	Odargowo	kościół Przemienienia Pańskiego	2 poł. XV w., XVII w., 1870 r.	1402	21.12.1963	Kl.20/109/63	476
18	Ognica	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1600, 1722 r., 2 poł. XIX w.	1403	21.12.1963	Kl.20/110/63	477
19	Ognica	dawny cmentarz przykościelny	XVI w.	1403	10.04.2019	DZ.5130.06.2019. AR	
20	Szadzko	kościół (ruina)	1598 r., XVIII w.	1409	01.10.1990	Kl.3-5340/161/90	1150
21	Szadzko	cmentarz przykościelny	XVI w.	1409	01.10.1990	Kl.3-5340/161/90	1150
22	Szadzko	zamek /relikty/ otoczenie	XIV w., XVI w.	279	28.09.2006	DZ-4200/75/O/05/2006	

Załącznik 2

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW - miasta i gminy DOBRZANY

(przyjęta Zarządzeniem Burmistrza nr 78/15 z dnia 20.08.2015 r.)

– zabytki nieruchome **ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków** (stan na 30.11.2023 r.)

na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie

(znak: DZ.5140.29.2.2015.IW, z późn. zmianami)

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowanie	Uwagi VERBUM 2023	Uwagi WUOZ
1.	Biała	Dz. nr 215	cmentarz przykościelny	XV w.	Nr I	
2.	Biała	Dz. nr 218	cmentarz	2 poł. XIX w.		
3.	Biała	Dz. nr 264	cmentarz	1 poł. XIX w.		
4.	Biała	Biała nr 10 Dz. nr 179/1	chałupa	poł. XIX w.		
5.	Biała	Biała nr 20 Dz. nr 204	chałupa	XIX/XX w.		
	Biała	Biała nr 21	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Biała	Biała nr 21	stodoła		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
6.	Biała	Biała nr 22 Dz. nr 206	chałupa	1818 r.		
7.	Biała	Biała nr 48 Dz. nr 237	chałupa z częścią gospodarczą	2 poł. XIX w.		
8.	Błotno	Dz. nr 166	cmentarz	2 poł. XIX w.	Nr I	
9.	Błotno	Dz. nr 120	cmentarz przykościelny	poł. XIX w.	Nr II	
10.	Błotno	Błotno nr 21 Dz. nr 114, 116/1 i inne	zespół folwarczny	kon. XIX w.		
11.	Błotno	Błotno nr 21 Dz. nr 114	obora (6) w zespole folwarcznym	1898 r.		
12.	Błotno	Błotno nr 21 Dz. nr 431/1, 430/1	budynek mieszkalny (8) w zespole folwarcznym	XIX/XX w.		
	Błotno	Błotno nr 43	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
13.	Bytowo	Dz. nr 46	cmentarz	XIX/XX w.		
14.	Bytowo	Dz. nr 89	cmentarz przykościelny	XVII w.	Nr I	
	Bytowo		cmentarz		powtórzenie poz. 13	
15.	Bytowo	Dz. nr 167/8	zespół folwarczny	XIX/XX w.		
16.	Bytowo	Dz. nr 167/8	obora (5) w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX – 1910 r.		
17.	Bytowo	Dz. nr 167/8	stajnia (9) w zespole folwarcznym	1907 r.		
18.	Bytowo	Dz. nr 167/8	obora (10) w zespole folwarcznym	pocz. XX w.		
19.	Bytowo	Dz. nr 188	budynek mieszkalny (22) w zesp. folwar.	1910 r.		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY
NA LATA 2024-2027

20.	Bytowo	Bytowo nr 1 Dz. nr 64/1	chałupa	poł. XIX w.		
	Bytowo	Dz. nr 190	młyn			Wpisany do rejestru zabytków decyzją z dnia 20 grudnia 1988 r.
21.	Dobrzany	Dz. nr 194	cmentarz komunalny	1 poł. XIX w.	Nr I	
22.	Dobrzany	ul. Mickiewicza 47 Dz. 54/1, 45/3, 45/2 (cz.)	cmentarz żydowski	1 poł. XIX w.		Karta włączona pismem DZ.5140.60.2018.IW z dnia 12.04.2018 r.
23.	Dobrzany	ul. Armii Czerwonej 3 (ul. Stargardzka 3) Dz. nr 105/2	nadleśnictwo	1909 r.		
	Dobrzany	ul. Armii Czerwonej 14	willa		Utracił walory zabytkowe	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
24.	Dobrzany	ul. Mickiewicza 19 Dz. nr 99	budynek mieszkalny	poł. XIX – pocz. XX w.		
25.	Dobrzany	ul. Świerczewskiego 3 (ul. Jana Pawła II 3) Dz. nr 220	budynek mieszkalny	poł. XIX w.		
26.	Dobrzany	ul. Świerczewskiego 7 (ul. Jana Pawła II 7) Dz. nr 218	budynek mieszkalny	pocz. XX w.		
	Dobrzany	ul. Mickiewicza 47	mleczarnia		Utracił walory zabytkowe	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
27.	Dolice	Dz. nr 38	cmentarz	1 poł. XIX w.		
28.	Dolice	Dolice nr 7	chałupa z częścią inwentarską	2 poł. XIX w.		
29.	Grabnica	Dz. nr 8/12	cmentarz	XIX w.		
30.	Kępno		cmentarz	2 poł. XIX w.	Nr I	
	Kępno	Kępno nr 12	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Kępno	Kępno nr 17	chałupa z częścią inwentarską		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
31.	Kozy	Dz. nr 57	cmentarz	XIX w.		
32.	Kozy	Dz. nr 499/8	zespół folwarczny	XIX/XX w.		
	Kozy		obora (6) w zespole folwarcznym		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Kozy	Kozy nr 1	budynek inwentarski		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
33.	Krzemień	Krzemień nr 29 Dz. nr 80/1	chałupa	2 poł. XIX w.		
34.	Krzemień	Krzemień nr 33 Dz. nr 81/1	chałupa	poł. XIX w.		
35.	Krzemień	Krzemień nr 37 Dz. nr 113	chałupa	poł. XIX w.		
36.	Krzemień	Krzemień nr 45 Dz. nr 45/5	stodoła	XIX/XX w.		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY
NA LATA 2024-2027

37.	Krzemień	Krzemień nr 47 Dz. nr 47	chałupa	XIX/XX w.		
38.	Lutkowo	Dz. nr 304	cmentarz	2 poł. XIX w.	Nr I	
39.	Lutkowo	Lutkowo nr 11 Dz. nr 209/1	chałupa	XIX/XX w.		
40.	Lutkowo	Lutkowo nr 24 Dz. nr 182/1	chałupa	poł. XIX w.		
41.	Lutkowo	Lutkowo nr 30 Dz. nr 190/2	chałupa	poł. XIX w.		
42.	Lutkowo	Lutkowo nr 31 Dz. nr 191/1	chałupa	poł. XIX – pocz. XX w.		
	Lutkowo	Lutkowo nr 33	chałupa z częścią inventarską		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Lutkowo	Lutkowo nr 34	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Lutkowo	Lutkowo nr 35	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Lutkowo	Lutkowo nr 38	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
43.	Lutkowo	Lutkowo nr 41 Dz. nr 219/1	chałupa	2 poł. XIX w.		
	Lutkowo	Lutkowo nr 44	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
44.	Lutkowo	Lutkowo nr 49 Dz. nr 277/1	pastorówka	XIX/XX w.		
45.	Lutkowo	Lutkowo nr 28 Dz. nr 181	stodoła	XIX/XX w.		
46.	Mosina	Dz. nr 15	park dworski	XIX/XX w.		
47.	Mosina	Dz. nr 23, 180 i inne	zespół folwarczny	kon. XIX w.		
48.	Mosina	Dz. nr 43	rzędcówka (1) w zespole folwarcznym	kon. XIX w.		
49.	Mosina	Dz. nr 23	chlewnia (7) w zespole folwarcznym	kon. XIX w.		
50.	Odargowo	Dz. nr 112	cmentarz przykościelny	XV w.		
	Odargowo	Odargowo nr 2	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
51.	Odargowo	Odargowo nr 18 Dz. nr 132/4	chałupa z częścią inventarską	1 poł. XIX w.		
	Odargowo	Odargowo nr 34	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
52.	Odargowo	Odargowo nr 44 Dz. nr 84/1	chałupa	1 poł. XIX w.		
53.	Odargowo	Odargowo nr 24 Dz. nr 109/2	chałupa	pocz. XX w.		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY
NA LATA 2024-2027

	Ognica	Dz. nr 124	cmentarz przykościelny			Wpisany do rejestru zabytków decyzją z dnia 10 kwietnia 2019 r.
54.	Ognica	Dz. nr 360	cmentarz	pocz. XX w.	Nr II	
55.	Ognica	Ognica nr 50 Dz. nr 369	chałupa	2 poł. XIX w.		
56.	Sierakowo	Dz. nr 48	cmentarz	XIX w.		
57.	Szadzko	Dz. nr 99	cmentarz	XIX w.	Nr I	
58.	Szadzko	Dz. nr 482/29, 482/18 i inne	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.		
59.	Szadzko	Szadzko nr 75 Dz. nr 482/29	rzędcówka (1) w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.		
	Szadzko	Szadzko nr 3	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Szadzko	Szadzko nr 5	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Szadzko	Szadzko nr 24	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
	Szadzko	Szadzko nr 30	stodoła		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
60.	Szadzko	Szadzko nr 31 Dz. nr 71/1	stodoła	XIX/XX w.		
61.	Szadzko	Szadzko nr 44 Dz. nr 140/3	stodoła	XIX/XX w.		
	Szadzko	Szadzko nr 47	chałupa		Nie istnieje	Obiekt wyłączony z WEZ pismem DZ.5140.29.1.2015.IW z dnia 10.06.2015
62.	Szadzko	Szadzko nr 50 Dz. nr 190/1	chałupa	poł. XIX w.		
63.	Szadzko	Szadzko nr 54 Dz. nr 180	chałupa	2 poł. XIX w.		
64.	Szadzko	Szadzko nr 55 Dz. nr 181	chałupa	1 poł. XIX w.		

Załącznik 3

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW - miasta i gminy DOBRZANY

(przyjęta Zarządzeniem Burmistrza nr 78/15 z dnia 20.08.2015 r.)

– inne zabytki nieruchomości ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE
1.	Biała	Biała 11	Chałupa	pocz. XX w.
2.	Biała	Biała 16	Chałupa	pocz. XX w.
3.	Biała	Biała 17	Chałupa	pocz. XX w.
4.	Biała	Biała 25	Chałupa	pocz. XX w.
5.	Biała	Biała 32	Chałupa	pocz. XX w.
6.	Biała	Biała 65	Chałupa	pocz. XX w.
7.	Biała	Biała 8	Chałupa	pocz. XX w.
8.	Biała	Biała (k/kościół)	Pomnik (obelisk) ku czci ofiar I wojny światowej	ok. 1920 r.
9.	Błotno	Błotno 14	Dom mieszkalny (czworak)	pocz. XX w.
10.	Błotno	Błotno 40	Chałupa	pocz. XX w.
11.	Błotno	Błotno 41	Dom mieszkalny	pocz. XX w.
12.	Błotno	Błotno 51	Budynek stodołno-inwentarski	1869 r.
13.	Błotno	Błotno 53	Dom mieszkalny	pocz. XX w.
14.	Bytowo	Bytowo Dz. nr 167/8	Obora II	pocz. XX w.
15.	Bytowo	Bytowo 7	Dom mieszkalny	1912 r.
16.	Bytowo	Bytowo 8	Chałupa	XIX/XX w.
17.	Dobrzany	Armii Czerwonej 1 (ob. ul. Stargardzka)	Magazyn zbożowy	XIX/XX w.
18.	Dobrzany	Armii Czerwonej 4 (ob. ul. Stargardzka)	Sąd ob. budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.
19.	Dobrzany	Armii Ludowej 19 (ob. ul. Armii Krajowej)	Chałupa	3 ćw. XIX w.
20.	Dobrzany	Armii Ludowej 23 (ob. ul. Armii Krajowej)	Chałupa	kon. XIX w.
21.	Dobrzany	Armii Ludowej 37 (ob. ul. Armii Krajowej)	Dom mieszkalny	XIX/XX w.
22.	Dobrzany	Armii Ludowej 9 (ob. ul. Armii Krajowej)	Chałupa	4 ćw. XIX w.
23.	Dobrzany	Cmentarna 4	Dom mieszkalny	1910-1920
24.	Dobrzany	Kościuszki 1	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.
25.	Dobrzany	Kościuszki 10	Chałupa	XIX/XX w.
26.	Dobrzany	Kościuszki 14	Chałupa	XIX/XX w.
27.	Dobrzany	Kościuszki 16	Chałupa	kon. XIX w.
28.	Dobrzany	Kościuszki 18	Chałupa	kon. XIX w.
29.	Dobrzany	Kościuszki 19	Chałupa	XIX/XX w.
30.	Dobrzany	Kościuszki 20	Chałupa	XIX/XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY
NA LATA 2024-2027

31.	Dobrzany	Kościuszki 21	Chałupa	XIX/XX w.
32.	Dobrzany	Kościuszki 22	Chałupa	XIX/XX w.
33.	Dobrzany	Kościuszki 24	Dom mieszkalny	1910-1920
34.	Dobrzany	Kościuszki 3	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.
35.	Dobrzany	Kościuszki 4	Dom mieszkalny	1910-1920
36.	Dobrzany	Kościuszki 5	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.
37.	Dobrzany	Kościuszki 8	Chałupa	2 poł. XIX w.
38.	Dobrzany	Mickiewicza 15	Chałupa	kon. XIX w.
39.	Dobrzany	Mickiewicza 20	Dom mieszkalny	kon. XIX w.
40.	Dobrzany	Mickiewicza 21	Dom mieszkalny	pocz. XX w.
41.	Dobrzany	Mickiewicza 39	Dom mieszkalny	1910-1920
42.	Dobrzany	Mickiewicza 7	Dom mieszkalny	1910-1920
43.	Dobrzany	Mostowa 3	Chałupa	XIX/XX w.
44.	Dobrzany	Parkowa 12	Dom mieszkalny	1910-1920
45.	Dobrzany	Parkowa 6	Chałupa	kon. XIX w.
46.	Dobrzany	Parkowa 8	Chałupa	XIX/XX w.
47.	Dobrzany	Podgórna 13	Chałupa	kon. XIX w.
48.	Dobrzany	Podgórna 15	Chałupa	kon. XIX w.
49.	Dobrzany	Podgórna 8	Chałupa	pocz. XX w.
50.	Dobrzany	Strażacka 3	Chałupa	pocz. XX w.
51.	Dobrzany	Świerczewskiego 17 (ob. ul. Jana Pawła II)	Chałupa	kon. XIX w.
52.	Dobrzany	Świerczewskiego 20/20a (ob. ul. Jana Pawła II)	Dom mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.
53.	Dobrzany	Świerczewskiego 22 (ob. ul. Jana Pawła II)	Dom mieszkalny (przychodnia)	1910-1930
54.	Dobrzany	Świerczewskiego 24 (ob. ul. Jana Pawła II)	Dom mieszkalny - wielorodzinny	XIX/XX w.
55.	Dobrzany	Świerczewskiego 24a (ob. ul. Jana Pawła II)	Dom mieszkalny	1900-1910
56.	Dobrzany	Świerczewskiego 25 (ob. ul. Jana Pawła II)	Dom mieszkalny	kon. XIX w.
57.	Dobrzany	Świerczewskiego 27 (ob. ul. Jana Pawła II)	Dom mieszkalny - wielorodzinny	lata 20-te XX w.
58.	Dobrzany	Świerczewskiego 31 (ob. ul. Jana Pawła II)	Willa	1910-1930
59.	Dobrzany	Świerczewskiego 32 (ob. ul. Jana Pawła II)	Piekarnia	lata 20-te XX w.
60.	Dobrzany	Świerczewskiego 5 (ob. ul. Jana Pawła II)	Chałupa	4 ćw. XIX w.
61.	Dobrzany	Wąska 1	Chałupa	kon. XIX w.
62.	Dobrzany	Wąska 8	Chałupa	kon. XIX w.
63.	Dolice	Dolice 15	Dom mieszkalny	lata 10/20-te XX w.
64.	Dolice	Dolice 16	Dom mieszkalny	1921 r.
65.	Dolice	Dolice 3	Chałupa	pocz. XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY
NA LATA 2024-2027

66.	Dolice	Dolice 4	Dom mieszkalny	lata 20-te XX w.
67.	Dolice	Dolice 5	Chałupa	pocz. XX w.
68.	Dolice	Dolice 6	Chałupa	pocz. XX w.
69.	Grabnica	Grabnica 3	Chałupa	pocz. XX w.
70.	Grabnica	Okole 1	Leśniczówka	XIX/XX w.
71.	Kępno	Kępno 15	Dawna szkoła, ob. budynek mieszkalny	XIX w.
72.	Kępno	Kępno 4	Chałupa	1 poł. XIX - pocz. XX w.
73.	Kępno	Kępno 9	Chałupa	pocz. XX w.
74.	Kielno	Kielno 1	Leśniczówka	pocz. XX w.
75.	Kielno	Kielno 1	Budynek stodołno-inwentarski	4 ćw. XIX w. (1871?)
76.	Kozy	Kozy 16	Dom mieszkalny (kolejowy)	pocz. XX w.
77.	Kozy	Kozy 31	Chałupa	XIX/XX w.
78.	Kozy	Kozy 4	Chałupa	pocz. XX w.
79.	Kozy	Kozy 5	Chałupa	pocz. XX w.
80.	Krzemień	Krzemień 20	Chałupa	4 ćw. XIX w.
81.	Krzemień	Krzemień 21	Dom mieszkalny	1910-1920
82.	Krzemień	Krzemień 40	Chałupa	pocz. XX w.
83.	Krzemień	Krzemień 44	Szkoła (ob. biblioteka)	XIX/XX w.
84.	Krzemień	Krzemień 45	Chałupa	XIX/XX w.
85.	Lutkowo	Lutkowo 30	Chałupa	ok. poł. XIX w.
86.	Lutkowo	Lutkowo 1	Chałupa	pocz. XX w.
87.	Lutkowo	Lutkowo 12	Chałupa	pocz. XX w.
88.	Lutkowo	Lutkowo 14/14a	Dom mieszkalny	pocz. XX w.
89.	Lutkowo	Lutkowo 2	Stodoła	4 ćw. XIX w.
90.	Lutkowo	Lutkowo 20	Chałupa	pocz. XX w.
91.	Lutkowo	Lutkowo 25	Chałupa	pocz. XX w.
92.	Lutkowo	Lutkowo 26	Chałupa	pocz. XX w.
93.	Lutkowo	Lutkowo 39	Chałupa	poł. XIX - pocz.
94.	Lutkowo	Lutkowo 43	Chałupa	kon. XIX w.
95.	Lutkowo	Lutkowo 48	Chałupa	XIX/XX w.
96.	Lutkowo	Lutkowo 53	Chałupa	1916 r.
97.	Lutkowo	Lutkowo 65	Chałupa	pocz. XX w.
98.	Lutkowo	Lutkowo 66	Chałupa	pocz. XX w.
99.	Lutkowo	Lutkowo 67	Chałupa	XIX/XX w.
100.	Lutkowo	Lutkowo 67	Stodoła	XIX/XX w.
101.	Mosina	Mosina 1	Dom mieszkalny	XIX w.
102.	Odargowo	Odargowo 14	Chałupa	pocz. XX w.
103.	Odargowo	Odargowo 15	Chałupa	pocz. XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY
NA LATA 2024-2027

104.	Odargowo	Odargowo 16	Chałupa	poł. XIX w.
105.	Odargowo	Odargowo 3	Dom mieszkalny	1910-1920
106.	Odargowo	Odargowo 30	Dom mieszkalny	1910-1920
107.	Odargowo	Odargowo 31	Chałupa	pocz. XX w.
108.	Odargowo	Odargowo 33	Dom mieszkalny	1910-1920
109.	Odargowo	Odargowo 35	Gołębnik	1910-1920
110.	Odargowo	Odargowo 37	Chałupa	poł. XIX - 1 ćw. XX w.
111.	Odargowo	Odargowo 39a	Szkoła, ob. dom mieszkalny	1910-1920
112.	Odargowo	Odargowo 4	Chałupa	pocz. XX w.
113.	Ognica	Ognica 20	Chałupa	kon. XIX w.
114.	Ognica	Ognica 26	Chałupa	3 ćw. XIX w.
115.	Ognica	Ognica 33a	Chałupa	pocz. XX w.
116.	Ognica	Ognica 4/4a	Chałupa	XIX/XX w.
117.	Ognica	Ognica 40	Dom mieszkalny	1910-1920
118.	Ognica	Ognica 41	Chałupa	XIX/XX w.
119.	Ognica	Ognica 47	Świetlica wiejska	pocz. XX w.
120.	Ognica	Ognica 8	Chałupa	XIX/XX w.
121.	Ognica	Ognica 9	Chałupa	4 ćw. XIX w.
122.	Sierakowo	Sierakowo 1	Leśniczówka	1910-1920
123.	Sierakowo	Sierakowo 14	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.
124.	Sierakowo	Sierakowo, wjazd do wsi od wschodu	Kamienny obelisk	1930 r.
125.	Szadzko	Szadzko 32	Dom mieszkalny	1910-1920
126.	Szadzko	Szadzko 44	Dom mieszkalny	pocz. XX w.